

ב"ה
ספר

כל באיה לא ישובון

בו יבואר מאמרי חז"ל וספרי שאלות ותשובות וספרי מוסר על מה שנאמר במשלי: **כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים**, עוד בו יבואר כי כל רב שאשתו הולכת בפאה נכרית אינו יכול על פי הלכה לפסוק בשאלה זו כי בעבודה זרה נאמר **כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים** ואם אצלו בבית הולכים עם פאה נכרית, ועל פי השלח"ק נקרא משומד לאותו דבר, אז איך יכול הרב העובר על זה לפסוק על ענין זה שנקרא משומד, ובפרט שאשתו עוברת כל שעה על 7200 לאווין לפי חשבון החפץ חיים זצ"ל, ועוד יותר, ראה 91 פוסקים מה שכתבו על האיסור של פאה נכרית בלי החשש של עבודה זרה, ובפרט לפי מה שוועד המחקר לרבנים על פאה נכרית בידרו: כי כל הרבנים המתירים את הפאה של הונדי' קיבלו כסף הרבה, [ובפרט רב אחד מיוראפ שהשקיע בזה יותר ממאה מליאן דולאר וכתב כבר יותר מ-30 תשובות, ואין אף אחד שרוצה לראות בפנים הספר, כיון שהוא ספר שכתבו מין ישרף, ואותו הדבר הוא על הקל שבקלים המכשיל היותר גדול המאכיל חמץ בפסח מפלעטבוש, וכו'], ובעוה"ר פשוט שהם מוכרים עצמם לכסף שהיא העבודה זרה של דורינו זה, וכך רוצים להכשיל את הרבים והם בגדר ירבעם בן נבט, ואין מספיקין בידם לעשות תשובה.

יצא לאור על ידי וועד המחקר לרבנים המכשירים על פאה הנכרית

קונטרס

כל באיה לא ישובון

חלק א'

בו יבואר מאמרי חז"ל וספרי שאלות ותשובות וספרי מוסר על מה שנאמר במשלי:

משלי (פרק ב' פסוק יט) כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים: (כ)
 לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר: (כא) כִּי יִשְׁרִים יִשְׁכְּנוּ אַרְץ
 וַתְּמִימִים יִוָּתְרוּ בָּהּ:
 (כב) וּרְשָׁעִים מֵאַרְץ יִכְרְתוּ וּבּוֹגְדִים יִסְחוּ מִמֶּנָּה:

כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים

בו יבואר כי כל רב שאשתו הולכת בפאה נכרית אינו יכול על פי הלכה לפסוק בשאלה זו כי בעבודה זרה נאמר כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוֹן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים" ואם אצלו בבית הולכים עם פאה נכרית, ועל פי השלה"ק נקרא משומד, אז איך יכול הרב העובר על זה לפסוק על ענין זה, שאשתו עוברת כל שעה על 7200 לאווין לפי חשבון החפץ חיים זצ"ל, ועוד יותר, ראה 91 פוסקים מה שכתבו על זה, ובפרט לפי מה שוועד המחקר לרבנים ביררו כי כל הרבנים המתירים את הפאה של הונדי' קיבלו כסף הרבה, [ובפרט רב אחד מיוראפ שהשקיע בזה יותר ממאה מליאן דולאר וכתב כבר יותר מ-30 תשובות, ואין אף אחד רוצה אפילו לראות בפנים שהוא ספר שכתבו מין ישרף, ואותו הדבר הוא על הקל שבקלים המכשיל ביותר גדול המאכיל חמץ בפסח, וכו], ופשוט הם מוכרים עצמם לכסף שהיא העבודה זרה של דורינו זה, וכך רוצה להכשיל את הרבים והוא בגדר ירבעם בן נבט, ואין מספיקין בידו לעשות תשובה.

עוד דבר נפלא ראיתי ולא האמנתי מה שעניי ראו, וכל אחד יכול גם לראות אם רק רוצה לפתוח את העינים. הייתי אצל כמה רבנים ואני מבקש מהם איזה ספרים על פאה נכרית כגון דת משה וישראל, או מידע דבר חדש על פאה נכרית ועוד, והרב עונה לי מעולם לא ראיתי הספר הזה.

אני שואל אותו איפה כתוב האיסור על פאה נכרית, ענה לי, מי אומר שכתוב באיזה ספר איסור על זה?

מורי ורבותי! אני מדבר כאן מרבנים גדולים, דבר שכל אברך יודע, הרב הזה לא יודע? האם 91 ספרי פוסקים לא די לו שידע פוסק אחד, והוא עונה לי זה סאטמערע מעשיות, ואל תבלבל מוחי! ועכשיו יכולים להבין כי מחר היתה האות הזה שנתן הכשר על הפאה הנכרית, רח"ל.

אעתיק רק איזה מאמרי חז"ל על הפסוק **כָּל בְּאֵיהָ לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים**, כדי שכל מי שיש לו עינים יכול לראות בעצמו ולא יהיה תלוי בדעת אחרים

1. **במשלי פרק ב :** (יט) **כָּל בְּאֵיהָ לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיִגּוּ אַרְחוֹת חַיִּים:** (כ) **לִמְעַן תֵּלַךְ בְּדַרְכֵי טוֹבִים וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמֶר:** (כא) **כִּי יִשְׁרִים יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ וְתַמִּימִים יִתְרוּ בָהּ:** (כב) **וְרָשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכְרְתוּ וּבֹגְדִים יִסְחוּ מִמֶּנָּה.**

2. **באבן עזרא משלי פרק ב פסוק יט :** (יט) **כל באיה - באים אליה, לא ישובון מדרכם הרע ולא יוכלו להשיג ארחות חיי נפש:**

3. **מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ב דיבור המתחיל איזהו סייג :** איזהו סייג שעשו כתובים לדבריהם הרי הוא אומר הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה (משלי ה' ח') הרחק מעליה דרכך זו מינות שאומרים לו לאדם אל תלך בין המינים ואל תכנס לשם שמא תכשל במם ואם אמר בטוח אני בעצמי שאף על פי שאני נכנס לשם איני נכשל במם. שמא תאמר שומע אני את דבריהם וחוזר בי תלמוד לומר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (שם ב' י"ט): כתיב טבחה טבחה יינה אף ערכה שלחנה (שם ט' ב') אלו רשעים שבזמן שאדם נכנס ביניהם מאכילין אותו ומשקין אותו ומלבישין אותו ומכסין אותו ונותנין לו ממון הרבה כיון שהיה כאחד מהם כל אחד ואחד מכיר את שלו ונוטלו ועליהם נאמר עד יפלח חץ כבדו כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא (שם ז' כ"ג): ד"א הרחק מעליה דרכך זו זונה שאומרים לו לאדם אל תלך בשוק זה ואל תכנס במבוי זה שזונה יש שם נאה ומשובחת והוא אומר בטוח אני בעצמי שאף על פי שאני הולך לשם איני נכשל בה אמרו לו אף על פי שאתה בוטח בעצמך אל תלך לשם שמא תכשל בה שהרי אמרו חכמים שלא ירגיל אדם לעבור על פתח זונה שנאמר כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה (שם כ"ו):

4. **במסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן הוספה ב לנוסחא א פרק ב דיבור המתחיל ר' יוסי :** והארץ האירה מכבודו ואלו פני השכינה והלא דברים ק"ו ומה גבריאל המלאך שהוא אחד מאלפי אלפי אלפים ורבי רבבות שהן עומדים לפניו בכל יום קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ממ"ה הב"ה ברא את כל העולם כולו וברא את העליונים ואת התחתונים עאכ"ו אל מראין את העין מה שהיא יכולה לראות ומשמעין את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע. ואי זה הוא סיג שעשו כתובים לדבריהם הרי הוא אומר הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה. הרחק מעליה דרכך זו המינות שאם אומרים לו לאדם אל תלך לבין המינים ואל תשמע לדבריהם שמא תכשל בהן. אל יאמר מה אכפת לי בטוח אני בעצמי [אף על פי שאני הולך שם איני נכשל במם. אלא] אף על פי שהוא בטוח בעצמו אל ילך שם שמא יכשל במם. ושמא יאמר שומע הוא לדבריהם יחזור. ת"ל "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים". טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה אלו המינים הרשעים הללו שבזמן שאדם נכנס לביניהם מאכילין אותו ומשקין אותו ומכסין אותו ונותנין לו ממון הרבה וכיון שהוזהר כאחד מהם. כל אחד ואחד בא ומכיר את שלו ונוטל. ועליה אמ' שלמה בחכמתו עד יפלח חץ כבדו כמהר צפור אל פח ולא ידע כי בנפשו הוא. ד"א הרחק

מעליה דרכיך זו זונה שאם אומר' לו לאדם אל תלך בשוק הזה ולא תכנס במבוי זה שזונה יש שם נאה היא משובחת אל יאמ' מה אכפת לי בטח אני בעצמי [אף על פי שאני הולך שם איני נכשל בה אלא שהוא בטוח בעצמו] אל ילך שם שמא יכשל בה. ואל תקרב אל פתח ביתה אל ירגיל אדם עצמו לעבור על פתח זונה שנאמ' כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה: ואי זה הוא סיג שעשו חכמים לדבריהם. שהחכמים אומרים ק"ש ערבית עד חצות הלילה. ורבן גמליאל אומ' עד שיעלה עמוד השחר, כיצד אדם בא ממלאכתו בערב אל יאמר אלך לביתי אוכל קמעה ואשתה קמעה ואישן קמעה ואחר כך אקרא ק"ש ואתפלל. ואנסתו שנה ונמצא בטל מק"ש ומן התפלה אלא כיון שבא אדם ממלאכתו ילך לביה"כ אם היה רגיל לקראת קורא לשנות שונה ואחר כך קורא ק"ש ומתפלל. וילך לביתו ויאכל פתו וישן. וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה: רשב"ג אומר פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים ביום אחד קודם הנוץ החמה ואחת לאחר הנוץ החמה. ויוצא בה ידי חובתו. אחת של יום ואחת של לילה. פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמי' בלילה. אחת קודם שיעלה עמוד השחר. ואחת לאחר שיעלה עמוד השחר ויוצא בה ידי חבתו אחת של יום ואחת של לילה. עמדו חכמים הרבה ועשו סיג לדבריהם. ובית שמאי אומרים אל ישנה אדם אלא למי שהוא חכם וענו ושפל רוח וכן אבות ועשיר ובה"א לכל אדם שהרי פושעין היו בהן בישר' וכיון שהתקרבו להן לתלמוד תורה יצאו מהן חסידים וצדיקים:

5. **במסכתות קטנות מסכת כלה רבתי פרק ג הלכה ח :** אל תדרוש מן המינות, שמא תמשך לגיהנם. - דכיון דיתבת בהדיה, ומשיילי לך, ולא משכחת מאי דתותביניהו; מי משכח בהדיה, שהרי העולם רחב, ונותן פתח למדברים. - ומאי שנא דקתאני הכא לגיהנם, דכתיב ביה במינות, כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, להכי אבעי לך למדע, שגן עדן וגיהנם ברא הקדוש ברוך הוא, גן עדן לא סגי בלא צדיק, וגיהנם בלא רשע.

6. **בתלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יז עמוד א :** טז ובתתך אתנן ואתנן לא נתן לך [ותהי להפך]. ופליגא דרבי פדת, דא"ר פדת: לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות בלבד, שנאמר: ויקרא יח איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. עולא כי הוה אתי מבי רב, הוה מנשק להו לאחתיה אבי ידיהו, ואמרי לה: אבי חדייהו. ופליגא דידיה אדידיה, דאמר עולא: קריבה בעלמא אסור, משום לך לך, אמרין, נזירא, סחור סחור לכרמא לא תקרב. משלי ל לעלוקה שתי בנות הב הב - מאי הב הב? אמר מר עוקבא: [קול] שתי בנות, שצועקות מגיהנם ואומרות בעוה"ז הבא הבא, ומאן נינהו? מינות והרשות. איכא דאמרי: אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, קול גיהנם צועקת ואומרת: הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה הבא הבא. משלי ב "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים" - וכי מאחר שלא שבו היכן ישיגו? ה"ק: ואם ישובו לא ישיגו ארחות חיים. למימרא, דכל הפורש ממינות מיית, והא ההיא דאתאי לקמיה דרב חסדא ואמרה ליה: קלה שבקלות עשתה בנה הקטן מבנה הגדול, ואמר לה רב חסדא: טרחו לה בזוודתא, ולא מתה; מדקאמרה קלה שבקלות עשתה, מכלל דמינות [נמי] הויה בה! ההוא דלא הדרא בה שפיר, ומש"ה לא מתה. איכא דאמרי: ממינות אין, מעבירה לא. והא ההיא דאתאי קמיה דרב חסדא, וא"ל [ר"ח: זיידו לה זוודתא], ומתה! מדקאמרה קלה שבקלות, מכלל דמינות נמי הויה בה. ומעבירה לא? והתניא: אמרו עליו על ר"א בן דורדיא, שלא הניח זונה אחת בעולם שלא בא עליה. פעם אחת שמע שיש זונה אחת בכרכי הים והיתה נוטלת כיס דינרין בשכרה, נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות. בשעת הרגל דבר הפיחה, אמרה: כשם שהפיחה זו אינה חוזרת למקומה, כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך וישב בין שני הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ישעיהו נד כי ההרים ימוש והגבעות תמוטינה. אמר: שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ישעיהו נא כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. אמר: חמה ולבנה בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ישעיהו נד חפרה הלבנה ובושה החמה. אמר: כוכבים ומזלות בקשו עלי רחמים, אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו, שנאמר: ישעיהו לד ונמקו כל צבא השמים. אמר: אין הדבר תלוי אלא בי, הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו. יצתה בת קול ואמרה: ר"א בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. [והא הכא בעבירה הוה ומית!] התם נמי, כיון דאביק בה טובא כמינות דמיא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת. ואמר רבי: לא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן, אלא שקורין אותן רבי. ר' חנינא ור' יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים, וחד פצי אפיתחא דבי זונות. אמר ליה חד לחבריה: ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים

7. **במדבר רבה (וילנא) פרשה יג דיבור המתחיל טו טז ביום :** דא"ר תנחומא (שם /תהלים י"ט/) תורת ה' תמימה וגומר שזה סדר נשים שמזהיר על האדם לפרוש מן הערוה כדי להצילו מן המיתה כמ"ד (משלי ה) רגליה יורדות מות וגומר ואומר (שם /משלי ב) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים ואומר (שם /משלי ב') להצילך מאשה זרה וגומר, עדות ה' וגומר זה סדר זרעים שאדם מאמין בחייו של עולם וזרע, פקודי ה' וגומר זה

- סדר מועד שיש בו כל המועדות שכתוב בהן ושמחת בחגך, מצות ה' וגומר זה סדר קדשים שהוא מאיר עינים בין חולין לקדשים יראת ה' טהורה זה סדר טהרות שהוא מפריש בין טומאה לטהרה משפטי ה' וגומר זה סדר נזיקין שיש בו רוב הדינים ולכך הקריבו מכל מין ומין חמשה חמשה כנגד חמשה תיבות הכתובות על כל סדר וסדר ולמה נכתבה חמשה תיבות על כל סדר וסדר כנגד התורה שהיא חמשה ספרים ללמדך שהם גופי תורה למה שם הקב"ה כתוב בכל סדר וסדר שהוא מעיד עליהן שמפיו אמרן למשה כשם שאמר חמשה ספרי תורה זה קרבן נתנאל וגומר כיון שראה הקב"ה שהקריב על סדרי התורה התחיל משבח את קרבנו זה קרבן נתנאל בן צוער.
8. **בקהלת רבה (וילנא) פרשה א דיבור המתחיל ד מעשה באשה :** ד מעשה באשה אחת שבאת אצל ר' אליעזר להתגייר אמרה לו רבי קרבני אמר לה פרטי את מעשיך, אמרה בני הקטן מבני הגדול, נזף בה, הלכה אצל ר' יהושע וקבלה, אמרו לו תלמידיו ר' אליעזר מרחק ואתה מקרב אמר להם כיון שנתנה דעתה להתגייר אינה חיה לעולם דכתיב (משלי ב') כל באיה לא ישובון, ואם שבו לא ישיגו ארחות חיים, חנינא בן אחי ר' יהושע אזל להדיה כפר נחום ועבדון ליה מינאי מלה ועלון יתיה רכיב חמרא בשבתא, אזל לגביה יהושע חביביה ויהב עלוי משח ואיתסי, א"ל כיון דאיתער בך חמרא דהוא רשיעא לית את יכיל שרי בארעא דישראל, נחת ליה מן תמן לבבל ודמך תמן בשלמיה, ר' יונתן ערק חד מן תלמידי לגביהון, אזל ואשכחיה עבד בן אפטוניות, שלהון מינאי בתריה כך אמרין ליה ולא כך כתיב (שם /משלי/ א') גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה לכולנו והוא פרח ואינון פרחין בתריה, אמרין ליה רבי איתא גמול חסדא להדא כלתא הלך ימצאן עסוקים בריבה אחת אמר לון כן ארחיהון דיהודאי עבדין, אמרין ליה ולא כן כתיב בתורה גורלך תפיל בתוכנו כיס וגומר, והוא פרח ואינון פרחין בתריה עד דמטא לתרע וטרד באפיהון, אמרין ר' יונתן אזיל גלוג לאמך דלא הפכת ולא איסתכלת בן דאילו הפכת ואיסתכלת בן יותר מן מה דהוינן פרחין בתרך הוית פריח בתרן, ר' יהודה בן נקוסה היו המינין מתעסקין עמו היו שואלים אותו ומשיב שואלין אותו ומשיב, אמר לון על מגן אתון מגיבין אתון נעביד בינין דכל בר נש דנצח חבריה יהא פצע מוחיה דחבריה בקורנס והוא נצח לון ופצע מוחיהון עד דאיתמלאון פיצעין פיצעין, וכיון דאתא אמרין ליה תלמידי רבי סייעון מן השמים ונצחת, אמר לון ועל מגן לכו והתפללו על אותו האיש ועל אותה החמת שהיתה מלאה אבנים טובות ומרגליות אבל עכשיו מלאה פחמין.
9. **באוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד קסב דיבור המתחיל (א') עשרה דברים :** (י"ח) עשרה דברים קשים נבראו בעולם ואחד גובר על חברו: הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אש מפעפעו, אש קשה מים מכבין אותו, מים קשים עבים סובלים אותם, עבים קשים רוח מפזרתן, רוח קשה גוף סובלו, גוף קשה פחד שוברו, פחד קשה יין מפיגו, יין קשה שינה משכחתו, ומיתה קשה משינה, וצדקה תציל ממות. וי"א אשה רעה קשה מכולן דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה (עי' ב"ב י'). אשה רעה נמשלה לדלף שנאמר דלף טורד מדיני אשה (משלי י"ט). ונמשלה כנחש שנאמר ובא הבית וסמך ידו אל הקיר ונשכו הנחש (עמוס ה'). בא וראה כמה קשה אשה רעה ממלאך המות, מה"מ ממית ואחר כךבא האדם לעוה"ב אבל האשה כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים (משלי ב'). נחש נושך וע"י נחש מתרפא שנאמר אם נשך הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי (במדבר כ"א), אבל אשה רעה דרכי שאול ביתה יורדות אל חדרי מות (משלי ז'), לפיכך הזהיר שלמה המלך ע"ה הרחק מעליה דרכיך, וכן כתב בן סירא: אשה רעה מתנה רעה בחיק רשע תנתן. אמר רב אבהו אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה ויתרפא מצרעתו. (י"ט) עשרה דברים נאמרו בלב: הלב רואה, הלב שומע, הלב יודע, הלב מדבר, הלב הולך, הלב נופל, הלב צועק, הלב עומד, הלב שמח, הלב מתנחם. הלב רואה שנאמר ולבי ראה הרבה (קהלת א'), הלב שומע שנאמר ונתת לעבדך לב שומע (מ"א =מלכים א' ג'), הלב יודע שנאמר לב יודע מדת מרת נפשו (משלי י"ד), הלב מדבר שנאמר דברתי אני אל לבי (קהלת א'), הלב מתהלך שנאמר לא לבי הלך (מ"ב =מלכים ב' ה'), הלב נופל שנאמר אל יפול לב אדם (ש"א =שמואל א' י"ז), הלב צועק שנאמר צעק לבם אל ה' (איכה ב'), הלב עומד שנאמר היעמוד לבך (יחזקאל כ"ב), הלב שמח שנאמר שמח לבי (תהלים ט"ז), הלב מתנחם שנאמר דברו על לב ירושלם וקראו אליה וגומר (ישעיה מ').
10. **במחזור ויטרי סימן שיא דיבור המתחיל אוי מאן :** אוי מאן דאיתתא. דכולא בהיתתא. ווי דטרדת אדם מן גינתא. ואלבישתיה טרפי תאינתא: בלעת ברייתא. בכסי דמותא. ווי דשניית דמותא. בעפרא ורימתא: גרשת לגיברין. ומשיריין בשופרין. ווי גרמת לכל דרין. כבין ודרדין: דחקת לחייא. חשכת לבתייא. ווי דפניית ביתא. ומלת קוברייא: הלא ממעי אימא. אצדעת ברומא. ווי במולדה תלת אפא לרומא. למימחי עריית כנומא: ודיכרא לית הוא כן. דאפוי מרכין. ווי דהכא לא איסתכל. וכד אתא איתכל: זרקא מציידא. ועולימין ציידא. ווי דלעתירין מרצדא. ועובדיהון רצדא: חשכא רפיין. חזקא בריין. ווי דיקירין מטפיין. ולאיתתא מתגריין: טעייא ומטעייא. לעייא ומלעייא. ווי דהיא געייא ומגעייא. ונפשיה בישתא רעייא: יתבי שלם בטנא. ובלישן רע מערטנא. ווי דאיתתא מערבבנא. ואיתתא היא סטנא: כד היא יתבא בטולא. אדרעה מערטלא. ווי דלחכימין מטלטלא. ולגיברין קטלא: ללוט טילטלת. ולזמרי קטלת. ווי דלשמשון קילקלת. ואבשלום בשעריה תלת: מן מייהא מאן דשתי. מן גומרי דגהינם שתי. ווי לכל מאן דשתי. איזדהר ברי דלא תשתי: ניצוצין דמן עינהא. ניצוצין דנור גבינהא. ווי לכל מאן דארח בימינא. ולמאן דארח

בשמאלה: סקרא כך ומארכא ולגיונותו קדמך מהלכא. ווי דלחכימין מחרכא. ולגהינם מתהלכא. עברו טלייא ויתערבבון. ולגבר דאיתתא יתערבבון. ווי במותבה היך יתובון. כל באיה לא ישובון. פלטיאל פלט מינה. בועז דחל מינה. יוסף ערק מינה. ושלמה הימנה: צדיקיא קרסה. וגיברין רפסה. ווי דמצדיין כד היא פרסא. דעל אינש לא חייסא: קשה היא קדלה. ומרדא וקסמה ממללא. ווי דחבל רב על בעלה. כד ישתוק על קלקולה: רחיק בני מן בישתהון. ודבק בטובתהון. ווי ריגלא שדייא בפומהון. ותכחש שרה מסהיד עליהון: שמע ברי ולא תתייהר. ומינהון איזדהר. ווי דלשפירהן לא תסתהר. דכולהון דנור נהר: תהוי כחרס וסרה. וממבועה אזדהר וגופך טהר. לאיתתא דגבך נסיבא במוהר:

11. **בפירוש הרמב"ם לאבות פרק ב משנה יג :** (יג) אמר: למד דברים שתשיב בהם על האפיקורוסים מן האומות, ותתווכח עמהם ותענה להם אם יקשו לך. ואמרו: "לא שנו אלא אפיקורוס גוי, אבל ישראל כל שכן דפקר", רצונו לומר: שהוא יוסיף זלזול ולגלוג, ולפיכך אין ראוי לדון עמו כלל, לפי שהוא לא יתוקן, ואין לו רפואה כלל, "כל באיה לא ישובון ולא י(ו)ש[י]גו אורחות חיים" משלי ב יט. ואמר, ועם היותך לומד דעות האומות כדי שתדע איך תשיב עליהם, היזהר שלא ידבק בדעתך דבר מזה, ודע כי אשר תעבוד לפניו ידע צפונותיך, והוא אומר: 'ודע לפני מי אתה עמל'.

12. **רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק ב הלכה ה :** ישראל שעבד עבודת כוכבים הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו ואינו כישראל שעובר עבירה שיש בה סקילה, מומר לעבודת כוכבים הרי הוא מומר לכל התורה כולה, וכן האפיקורוסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, והאפיקורוסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון, ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל שנאמר ואל תקרב אל פתח ביתה, ומחשבה של אפיקורוס לעבודת כוכבים. /השגת הראב"ד/ ישראל שעבד וכו' לכל דבריו. א"א אעפ"כ אסור לאבד ממונו בידיים מידי דהוה אמסור אבל אם נשא עובדת כוכבים ואין לו זרע כשר ודאי מותר לאבדו בידיים או ליטלו מעצמו.

13. **פתחי תשובה יורה דעה סימן שלד ס"ק א :** (א) ואפירוש יש לחוש כו' - עבה"ט ועיין בתשובת רשב"ץ ח"ב סימן מ"ז שדעתו ג"כ כדעת הנה"כ וכן כתב בתשובת שמש צדקה ח"ד סימן מ"ח ע"ש ובתשובת חות יאיר סימן קמ"א ע"ש ובשאלת יעב"ץ ח"א סימן ע"ט בסופו וכ"כ בתשובת רדב"ז החדשות סימן קפ"ז וסיים ומכל מקום צריך למנהיג הדור להיות מתון בדברים כאלה לפי שאין כל האנשים שוים ולא כל העבירות שוות ויהיו כל מעשיו לשם שמים ע"ש. [וכן העלה בתשו' ח"ס סימן של"ב וכתב שם אמנם יש להסתפק היכא דאיכא למיחש שימיר דתו ויקח גם בניו הקטנים עמו מהו לחוש לקטנים שלא חטאו. ודעתו דיש לחלק דמי שיש בו דעות כוזבות דקרוב לודאי שילמוד גם לבניו אחריו ואז יהיו גם הבנים בכלל כל באיה לא ישובון אין לחוש על הבנים ומה"ט נ"ל דהכת הארורה המאמינים בש"צ ימ"ש אם ח"ו לא יהפך לבבם לטוב רודפין אותם עם בניהם ובנותיהם כו' אבל סרבן ועבריינ בעלמא מאן לימא לן שלא נחוש על בניו כו' והאריך בזה ומסיק עדיין הדבר צריך עיון ומתון ע"ש]:

14. **בשאלות ותשובות הרא"ש כלל נה סימן ט דיבור המתחיל ועל שכתבת :** ועל שכתבת מגזרת השכל וגזרת הדת, מה אשיב על זה? לא תהא תורה שלנו כשיחה בטלה שלכם, חכמת הגיונכם, אשר הרחיקו כל חכמי הדת נביא ממנה, אות או מופת, לחייב ולזכות ולאסור ולהתיר. והלא חוצבי מקורה לא האמינו במשה, ובמשפטים ובחוקים צדיקים אשר נתנו על ידו, בכתב ובקבלה. ואיך שואבי מימיה יביאו ראיה מהם לחקים ומשפטים של משה רבינו עליו השלום, ולפסוק דינין במשלים שהורגלו בהם בחכמת הגיונם? האף אין זאת, וכי בימי ובמקומי יפסקו הדינין על פי המשלים? ת"ל =תודה לאל= בעודי חי עוד יש תורה בישראל, להביא ראיה מהמשנה וגמרא בבליית וירושלמית, ולא יצטרכו להביא משלים לפסקי הדינים. כי חכמת הפילוסופיא וחכמת התורה והמשפטים אינן על דרך אחת. כי חכמת התורה היא קבלה למשה מסיני, והחכם ידרוש בה במדות שנתנה לידרש בהם, ומדמה מילתא למילתא; אף על פי שאין הדברים נמשכים אחר חכמת הטבע, אנו הולכין על פי הקבלה. אבל חכמת הפילוסופיא היא טבעית, וחכמים גדולים היו והעמידו כל דבר על טבעו, ומרוב חכמתם העמיקו שחתו והוצרכו לכפור בתורת משה, לפי שאין כל התורה טבעית, אלא קבלה. ועל זה נאמר: תמים תהיה עם ה' וגומר; כלומר: אפילו יצא לך הדבר חוץ מן הטבע, אל תהרהר על הקבלה, אלא בתמימות התהלך לפניו. לכן אין להביא ראיה מדבריהם, לעשות אות ומופת וגזרות ומשלים על משפטי ה' הישרים. ועל זה אמר החכם: כל באיה לא ישובון, רוצה לומר: כל הבא ונכנס מתחלה בחכמה זו, לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה, כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעית שהורגל בה, כי לבו תמיד נמשך אחריה. ומחמת זה לא ישיג לעמוד על חכמת התורה, שהיא ארחות חיים, כי יהיה לבו תמיד על חכמת הטבע, ותעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד, ולהביא ראיה מזו לזו, ומתוך זה יעות המשפט; כי שני הפכים הם, צרות זו לזו, ולא ישכנו במקום אחד. ומה שכתבת: ועוד, כי הדעת נוטה לכך, כי רחל, שהיו לה נכסים קודם שנשאת, שזכתה בהם מכתובת בעל אחר, או מצאה מציאה, או

נפל לה מירושה, ובאה התורה והפקיעה ממנה טובת הנאה שהיתה לה בנכסים, שתינחם למי שתרצה, וזכתה הבעל בהן. וחזרה התקנה והפקיעה חצי אותו זכות, והניחה אותם בחזקת אותה ענייה בעלת הנכסים, שיהיה לה טובת הנאה בהן. תמה הוא היאך נכנסה סברא זו בלבך, שהניחו רוב נשים שנשארו בתולות, ונותנין אביה ואמה עמה מוהר ומתן, ובשבילם תקנו שלא תסוב מהר ומתן שנתנו למשפחת הבעל, אלא ישאר במשפחת האב, וכענין (וכגון) כתובת בנין דכרין, ותקנו בשביל דבר שאינו מצוי: אשה שמצאה מציאה, או ירשה, או זכתה מכתובת בעלה, ולעשות לה טובת הנאה שתינח למי שתרצה! ועוד, אם באו לעשות טובת הנאה לעניה זו בעלת הנכסים, אם כן ישליטה בחייה על הנכסים לעשות בהן מה שתרצה, וזו תהיה לה טובת הנאה שלמה, הנאה הנראית לעינים יותר מאחרי מותה כשהיא בקברה! אלא נראה מתוך כתב ידיך שכל דבריך הפכים, ויראו הרואים וישמעו השומעים שכן הוא. נאם אשר בן הר"ר יחיאל זצ"ל.

15. **בשאלות ותשובות יכין ובוועז חלק א סימן קמט דיבור המתחיל ואחר שנתבאר :** ואחר שנתבאר זה בקצרה אם כן לא תקרא זאת האשה קדשה כי אינה מזומנת לזנות אלא קלא בעלמא ואם היתה קדשה כל באיה לא ישובו ויהיה הענין גלוי ומפורסם לכל אנשי העיר ולפי דבריך אין שם אלא קצת עדות וא"כ הוא כדבריך ונתבאר לכם שהיא קדשה בודאי יהיה דינה כדין קדשה וחייבת מלקות גם הבעל אם מבני ישראל הוא שנוכל להלקותו. ואם נבעלה לעכו"ם דרך זנות אינה חייבת אלא מכת מרדות מדרבנן שישראל הבא על הגויה וכן בת ישראל הנבעלת לעכו"ם אם דרך אישות לוקין מדאורייתא ואם דרך זנות לוקין מכת מרדות מדרבנן.

16. **בשאלות ותשובות רדב"ז חלק ה סימן מה דיבור המתחיל תשובה יפה :** תשובה יפה שאלת וכבר נבוכו בה רבים ודעתי הוא כי אין לך דבר עומד בפני התשובה ואפירוש מין כל ימיו וחזר מקבלין אותו ויש לו חלק לעוה"ב אבל יש חילוק בין שאר עבירות למינין שבשאר עבירות אפירוש עבד עכו"ם כל ימיו וחזר בתשובה מקבלין אותו ומחזיקים אותו בבעל תשובה וחוזר לחזקתו הראשונה כאלו לא עבד כלל אבל המינין נהי דמקבלים אותם בתשובה אבל אין מחזיקים אותם בבעלי תשובה ואינו חוזר לחזקתו לעולם וטעמא דמלתא כיון שהם תרים אחר מחשבות לבם ועוברים על דברי תורה בשאט נפש לפי שהמצות בזויות בעיניהם היום אומר לו לבו לשוב בתשובה ולמחר אומר לו מה בצע בתשובה ויחזור לסורו ונמצא כיון שהוא תר אחר מחשבות לבו אין אנו בטוחים בו. והמקרא אשר הביא הרב ז"ל לראיה מעיד על כונתו שנאמר כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים כלומר לא ישובו בתשובה שלימה ולכן לא ישיגו ארחות חיים. ומה שכתב אין מקבלין אותם בתשובה לעולם ה"ק אין מקבלין אותם להחזיק בבעלי תשובה ואיפשר שלזה כיון הרב ז"ל במלת לעולם כלומר אין מקבלין אותם להיות תשובתם לעולם. הנלע"ד כתבתי:

17. **בשאלות ותשובות מהרי"ט חלק ב - אורח חיים סימן ח דיבור המתחיל שאלה ראובן :** שאלה ראובן מוחזק בעירו מיום היותו לכשר וכל מעשהו באמונו' ובא לפני ב"ד עירו ובקש מהם שיראו לו איזה דרך ישכון אור התשובה כדי שיחזור למוטב ויתכפרו עונותיו ושאלו ממנו הב"ד הגד לנו מה פשעך מה חטאתך כי כפי החטא כן היא התשובה מיוחדת לו ואמר שחטאתיו עצמו מספר וגדלו עונותיו מנשוא ואלו דבריו. ראשון לחטאתיו אמר ששנה תמימה היה לסטים עומד בפרש' דרכים בחברת פועלי און הורג נפשו' ולוקח ממנום. ועוד שנה אחרת צד נשים ישראלית בעולות בעל והיה משמש ב' פתילות בנר א' זה עשה שנה תמימה שנה שלישית כפר בעיקר ולא הניח עבודה זרה שלא עבדה. והנה ב"ד של המקו' ההוא נתקשו בענין תשובתו אם בעריות והוליד ממזר שעבודה זרה אמרו מעוות לא יוכל לתקון ואם על שפיכות דמים שלא נתנו להשבון וכתובת ולא יכופר לדם וכו' כי אם בדם שופכו. ובמה שהמיר ועבד עבודה זרה הו"ל מין וכתובת כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים על כן באו לשאול מאת רבינו שיחיה מה תשובת האיש הזה שיתכפרו בה עונותיו העצומים והרבים הללו מאחר שבא הוא עצמו בב"ד לבקש תשובה בלי שום עדות משום נברא עליו על שום דבר מהדברים שהודה בפיו. ושואל ראובן ג"כ שכל ימיו היה מכבד שבתו' ומועדי' טובי' בכל האפשר אם יהיה ענשו שלא ינוח גם בשבתות וימים טובי' וכן שאלו הב"ד של מקום ראובן מהאדון מאחר שהוא בן תורה אם תהיה תשובתו בביטול תורה על הכל תבא תשובתו הרמתה כי באורו נראה אור ושכר האדון כפול מן השמים ולך האדון חסד לכתוב תשובת כל חטא בפני עצמו ושלום האדון יגדל.

18. **בשאלות ותשובות מהרי"ט חלק ב - אורח חיים סימן ח דיבור המתחיל תשובה איברא :** תשובה איברא ששלוש עברות חמורות הללו שנשתרש בהן תשובתן קשה אם בא"א שאמרו בפרק קמא דחגיגה איזהו מעוות שלא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר ואמרו בגמרא מאי איריא הוליד אפילו לא הוליד דתניא הבא על א"א ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו פירוש רש"י אין לו עוד תשובה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה ע"כ. ובשפיכות דמים רבי' אשר שפך גדול עונו מנשוא שהרי שנינו בפרק אחד דיני ממונות כל המאבד נפש א' מישראל כאילו אבד עולם מלא ודמו ודם זרעיותיו תלויים בו דכתובת קול דמי אחיך דם לא נאמר אלא דמי ואמרינן בפרק איזהו נשך הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים ששופכי דמים לא נתנו להשבון אף על גב דאדמים קאי דא"א להחיותו מכל מקום אתשובה נמי קאמר שלא נתן זדון לכפרה כדכתב רש"י גבי א"א דמאחר שעשה דבר

שאינו לו רפואה אין לו תשובה. וכתוב אדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו. וכתוב ולא תחניפו את הארץ ולא תטמא הארץ ואמרו בספרי מגיד ששפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שמסתלק מישראל. והאחרון הכביד שכפר בעיקר ועבד עבודה זרה כמכיר בכבודו ומתכוין למרוד בו ואמרו בפרק אין דורשין בעובדא דאחר ששמע מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר ובפרק אין מעמידין אמרו אי זהו מין זה העובד עבודה זרה לענין דמורידין לבור אף על גב דעכו"ם כלם עובדי עבודה זרה לא מיקרו מינין ולא מורידין ולא מעלין והכי משמע בפרק בתרא דהוריות דישראל עובד עבודה זרה נקרא מין ולא גוי וגבי מינות כתי' כל באיה לא ישובן ולא ישיגו ארחות חיים.

19. **בשאלות ותשובות מהרי"ט חלק ב - אורח חיים סימן ח דיבור המתחיל אמנם כי :** אמרתי אלא בזמן שעונה בה שלא עשה תשובה הא אם עשה תשובה מתכפר. ואיפליגן התם בפרק קמא דשבועות רבי ורבנן בפורק עול ומגלה פנים דר' סבר הכרת לפני י"ה תכרת לאחר י"ה יכול אפירוש עשה תשובה ת"ל עונה בה. ורבנן סברי הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת למדנו שפורק עול אין כח בתשובה וי"ה לכפר ביסורין למרק עד יום המיתה. וא"ת אמאי לא חשיב בד' חלוקי כפרה הפורק עול דאינו מתכפר עד יום המיתה וי"ל רבותא קמ"ל דאפירוש בעשה ולא תעשה אם היה בה חילול ה' אין כח בתשובה ולא בי"ה ולא ביסורין אלא עד יום המיתה ומייתי לה מדכתי' אם יכופר העון הזה לכם וגומר ופירוש רש"י דיליף מהתם שיש עברה שאין לה כפרה אלא במיתה. וא"ת והאיכא פורק עול לרבנן ומנ"ל דאחילול ה' קאי ונראה לי מדכתיב לכם דייק דמשמע לכם אינו מתכפר הא לאחרים היה לו כפרה ואי זה עון חילול ה' דלגבי דידהו חשיב עבירה כדאמרינן היכי דמי חילול ה' כגון אנא וכו' ובפרק קמא דעבודה זרה אמרו כל באיה לא ישובן ואם ישובו אל ישיגו ארחות חיים פירוש רש"י אחר שנאבדו במינו' אינם שבים ואם שבים ממהרי"ה הם למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזו גזרת מלך עליהם למות למימרא דכל הפורש ממינות מת והא היהא דאתאי לגבי דר' חסדאי א"ל חסדא טרחו לה בזווגא ולא מתה ומשני היהא דלא הדרא בה שפיר ומשום הכי לא מתה ומסיק התם דמעבירה נמי היכא דאבק בה טובא כמינות דמיא. ויש לחקור בנדון זה הואיל ונמשך למינות וכפר ועבד עבודה זרה וגם עבירות אחרות דאביק בהו טובא אם איתא שעשה תשובה בשנים הללו היאך לא מת ונצטרך לומר דלא הדר ביה שפיר כדאמרינן התם אלא כפי מה שאני מבין מתוך השאלה שאדם זה היו נסתרינ מעשיו ואין שום אדם שיעיד עליו על שום דבר מהדברים שהודה יראה שהיה במחשך מעשיו והלך לעיירות של עכו"ם והראה עצמו כאחד מהם ועשה כמעשיהם. ואפשר נמי דמה שהמיר דת ועבד עבודה זרה לא שהודה בו ולא שקבלה עליו לאלוה אלא מומר לתאבון היה לעשות מה שלבו חפץ כאותה שאמרו יודעים היו ישראל שעבודה זרה אין בה ממש ולא עבדו אלא להתיר להם עריות בפרהסיא. וגם לא מיקרי אביק מיבק כהוא דאלעזר בן דורדיא שרוב ימיו היו בעביר' אלא איסור' קטעים ולהנאת עצמו קא עבד. ויש ללמוד דלא מקרי עובד עבודה זרה והנ"ל מאותה סוגיא דפרק ד' מיתות אפסקא דהעובד עבודה זרה דאמר ר' אלעזר מנין לזובח למרקוליס שהוא חייב כל' דאין עבודתה בכך אלא בבזיון דכתיב ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים וגומר אם אינו ענין וכו' ופריך דאי ס"ד השתחואה יצתה ללמד מהשתחואה נפקא שלא כדרכה ומשני התם בזובח להכעיס פירוש רש"י שאינו מקבלו עליו לאלוה וקמ"ל דעובר בלאו אלמא אפירוש להכעיס לא מקרי עובד עבודה זרה ואת"ל דקרא להכי אתיא אין בו אלא לאו גרידא ולפי המסקנא דהשתחואה לא יצתה אלא לידון בעצמה אצטריך קרא לשלא כדרכה דהיינו זובח למרקוליס וזובח להכעיס אפירוש לאו ליכא דהא לא קבליה לאלוה אפירוש עשה להכעיס כ"ש אם לא עשה אלא להתיר לעצמו עריות בפרהסיא ואפשר לו בתשובה ומן השמים ירחמו עליו.

20. **בשאלות ותשובות מהרי"ט חלק ב - יורה דעה סימן מט דיבור המתחיל גם בטענה :** גם בטענה השנית שאמרו לו זו בת פלוני אחיו של פלוני ועכשיו ידע שאותו פלוני הומר ונשא זרה וזאת בתה ההיא ודאי בתך הבא מן הזר' אינו קרוי בתך אלא בתה כדאמרינן בסוף פרק האומר ובעשרת השבטים אמרינן לא זזו משם עד שעשאו עכו"ם גמורים שנאמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו ואפירוש אם נתגיירה לא מיקרי זרעו ואינה פוטר' מן היבום ופגומה מקריא דגר פגו' ממזר ומנתין כדתנן בשלהי הוריות ממזר קודם לנתין נתין קודם לגר ומפרש בירושלמי שזה בא מטפה כשירה וזה בא מטפה פסולה כ"ש זו שתחילתה מביאה אסורה ועוד מפני פגם אביה שהקדיח תבשילו ברבי' ופרק עול הפר ברית אין לך פגם גדול מזה אף על פי שעכשיו חזר בתשובה מכל מקום פגם משפחה הוא וכי תימא הא אמרינן בפרק ר' אליעזר דנדרים שהם בתולה נדרו בדבר קונם שאיני נושא את פלוני' שאביה רע אמרו לו מת או שעשה תשובה אלמא עשה תשוב' כמי שנעקר נדרו הוא ופנים חדשות באו לכאן שתי תשובות בדבר חדא דלשון שאביה רע כל זמן שאבי' רע משמע מדלא קאמר שהיא בת איש רע דהיא משמע שהוא פגומה ומחולל כבודה אלא כל זמן שאביה רע קאמר ובאומרים לו מת או שעשה תשובה אומר לא לכך נתכוונתי אי נמי דשאביה רע לאו בעושה עבירות הוא אלא שסורו רע והיה ראוי להתרח' ממנו שלא יערב עמו ושלא יזיקנו וכיון שעשה תשובה ושב מדרכו הרעה בטלה הסבה אשר נשבע עליה ועוד פושט ידו בעיקר שאני שתשובתו קשה וחרפתו לא תמח' כדאמרינן בפרק קמא דעבודה זרה כל באיה לא ישובן זו מינות ואם

ישבו לא ישיגו אורחות חיים ובפרק קמא דשבועו' אמרינן והנפש אשר תעשה ביד רמה זה העושה עבירות כיהויקים וכו' כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמי' ואת מצותו הפר הפורק עול ומגלה פנים בתורה הכרת לפני י"ה תכרת לאחר י"ה יכול אפירוש עשה תשוב' ת"ל עונה בה דברי רבי וחכמים אומרים הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרק' אלמא בחמורו' אלו אין כח בתשובה וי"ה לכפר ולא ביסורין למרק עד כי יבא יומו וכפר אדמתו עמו וכל זמן שלא נתכפר פגם למשפחתו הוי כדאשכחן בהרוגי ב"ד דאמרינן בפרק נגמר הדין דלא היו קוברים אותם בקברי אבותי' אף על גב דכיון דאיקטול הויא להו כפרה ופרכינן לא היו מתאבלים לא אוננים ואי ס"ד כיון דאיקבור הו"ל כפרה לאבלו עלייהו ומשני בעי עיכול בשר כדתנן נתעכל הבשר מלקטין את העצמו' ובאים וקוברי' אותן במקומן אלמא כל זמן שלא נתגמרה כפרתו פגם משפחה היא לפיכך נראה דבכה"ג אפירוש התרת חכם לא בעי חדא שהנדר טעות שלא ידע מה טיבה של ריבה זו ומולדותיה ביום הולדת אותה ומה טיבו של אברהם זה שנתנכרו מעשיו ואילו ידע לא היה נשבע ועוד מאחר שאמרו לו בלשון השבועה שלא יקדש אלא את פלוני' בת הר' אברהם הידוע להם וזו אינה בתו עדיף טפי מתולה נדרו בדבר ונשתנה הדבר כגון שמת או עשה תשוב' כדברי הירושל' שאמר אף הוא אינו צריך התרת חכם וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ח' וכן כתבו הרא"ש והר"ן ז"ל אלא שהר"ן ז"ל הביא לשון שני שם דמשמע דיש הפרש בין אומר שאביה רע או לבית שהנחש בתוכו דמשמע לשון תנאי כל זמן שהוא רע לאומ' קונם שאיני נושא בת פלוני הרע ומיהו זה יתכן לדברים שנתחדשו אחר כך אבל היכא שנמצאו הדברים בדאים הוי כנדר טעות אף על פי שלא הוזכרו דרך תנאי ונראה לי ראייה מהא דאמרינן בפרק השולח מ"ט דר' יהודה דאמר כל נדר שלא ידעו בו רבים אין לו הפרה דכתיב ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם וכולי ורבנן התם מי חיילא שבועה עלייהו כלל כיון דאמרו מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חיילא שבועה עלייהו כלל וכן מצאתי בשטת המפרשים ז"ל מהכא שמעינן דכל דמשתבע לחבריה סתם אף על פי שלא הזכיר בשעת שבועה כלום אדעתא דמאי דאמר ליה חבריה הוא והעולה מדברינו שרשאי ת"ח זה לישא אשה ההוגנ' לו ואפירוש התרה לשבועתו אינו צריך לרווחא דמלתא יהיה נשאל בפני ג' ויתירו לו ושלום הצעיר יוסף בכמהר"ר משה מטראני זלה"ה.

21. בשאלות ותשובות פנים מאירות חלק א סימן מג דיבור המתחיל ועוד צידד : אבל נראה לומר הא דחיישינן

שמא היריהר בתשובה דווקא ברשע לשאר עבירות אבל במומר לעבודה זרה נתרע חזקה זו ואית לן למימר כדאמרינן בעבודה זרה דף י"ז כל באיה לא ישובון אפילו בעבירה דזנות אמרינן שם כיון דאביק בה טובא כמינות דמי והוי' בכלל כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים וע"פ זה אמרתי לישב במה שנתחבטו התוספות בזבחים דף י"ב ע"ב וביומא ובכמה דוכתי על הא דאמר ר' יוחנן אכל חלב והפריש קרבן והמיר דת וחזר בו הואיל ונדחה ידחה והוקשה להם למה לא נקט שהפריש קרבן לאחר שהמיר דתו דהא ר' יוחנן אית לי' דיחוי מעיקר' הוי דיחוי ותירצו התוספות דהיא הוי בידו לתקן בקל ולכאורה קשה דמשמע דהיכא דלא הוי דיחוי מעיקרא אמרינן הואיל ונדחה ידחה ולא אמרינן הואיל ובידו לחזור לא הוי דיחוי ובהדיא אמרינן בכמה דוכתי דאף בנראה מעיקר' ונדחה כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי במנחו' דף נ"ט ע"ב ובזבחים דף ל"ד ע"ב גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר דתירץ רב אשי' כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי. וכתבו התוספות גבי הפריש קרבן והמיר דת דלעיל אין זה קרוי בידו כיון דאין דעתו לחזור עד כאן לשונו ולכאורה תמוה למה כתבו שאין דעתו לחזור הלא אמרינן והמיר דת וחזר בו ולמה לא אמרינן שדעתו לחזור ובהפריש כשהיה מומר כתבו בהדי' שבידו לחזור אלא פשוט הדבר גבי מומ' לעבודה זרה לא אמרינן שבידו לתקן ולחזור משום דכל באיה לא ישובון ותלינן שבודאי עומד ברשעו עד דידיעין שחזר מה שאין כן אם המיר והפריש קרבן דבשעת הפרשת קרבנו ניכר מתוך מחשבתו שמתחרט כיון שהפריש קרבן אמרינן דלא הוי דיחוי משום דבידו לתקן ולחזור מיהו מכל זה אין ראי' ברורה לדברינו די"ל דהתוספות דנקטי גבי הפריש קרבן והמיר וחזר בו הואיל ונדחה ידח' משום דאין דעתו לחזור ר"ל כיון דעל כל פנים פעם אחת דבק לבו בעבודה זרה נתחזק שעה אחת דאין דעתו לחזור ונדחה הקרבן לאות' שעה אבל בנדון דידן שאף בשעה אחת אין דעתה לחזור מכל מקום דילמא אחר כרבשעת זכוי הגט כבר נתחרטה ולא ניחא לה בהאי גט כלל מכל מקום נראה כיון דאמרינן אפילו בעבירה כיון דאביקו בי' טובא כמינו' דמי ובמינו' אמרינן סתם מחשבת מין לעבודה זרה והוי זבחי מתים ולא אמרינן דהוי ספק זבחי מתים משום דילמא הדר בי' אלא ע"כ גבי מין כיון דאביק טובא אמרינן מסתמא עומד ברשעו תמיד א"כ בעבירה נמי כיון דאביק' בי' טובא שנשאת לאיש מלחמה בודאי בשעת זכוי הגט שהיתה עדיין עמו עומדת ברשעה וזכוי הגט זכות הוא לה ואף שי"ל דוקא במין האדוק אבל לא במומר כי מצינו חילוק בין מין למומר כדמשמע בתוספות ריש חולין ובפרק ב' דעבודה זרה דף כ"ז ע"ב דיבור המתחיל איזה מין ומיהו משמע שם דף ל"ג ע"א בישראל מומר דודאי אזיל לתרפות ולא אמרינן דילמא הדר בי' ש"מ במומר לא אמרינן דילמ' מתחרט עד דידיעין בודאי: ומ"ש אמנ' בגוף הדין אם מהני לה לזכו' גט כלל לכאור' בש"ס בגיטין פרק קמא דף י"ג ע"א דאיתא שם האומ' תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרו' זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה וכו' וכתב רש"י דתנו גרסינן ולא גרסינן תן גט זה דא"כ שמסרם ליד שליח א"כ למה לא נחלקו חכמים בדבר כו' ובתשובת ת"ה סימן רל"ו הביא בשם רש"י דס"ל לא יתנו לאחר מיתה אפילו לרבנן דאית

להו זכות הוא לעבד וזכין לאדם שלא בפניו נהי דלהכי זכי דלא מצי למהדר בי' מיהו מודי דכל כמה דלא מטא הגט שיחרור לידו אינו משוחרר וכתב בשם התוספות דהתוספות השיגו על רש"י כו' וכתב הגאון לפי מה שאיתא ברש"י שלפניו ע"כ רש"י לא סבירא לי' חלוקא הנ"ל ותמה אני על לשונו שכתב ולפי מה שאיתא ברש"י שלפניו משמע שהי' להם גירסא אחרת ברש"י ובאמת שני הפירושי' הם ברש"י שלפניו והוא בדף ט' על הא דפריך הש"ס ותו ליכא והא איכא האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרור לעבדי כו' פירוש רש"י שם מה שהביא בת"ה ושם השיגו התוספות עליו וכתבו שרש"י בעצמו חזר בו שפירש לקמן על משנה זו דהאומר תנו גרסינן ול"ג תן גט זה:

22. **בשאלות ותשובות מהרי"ט חלק ב - אורח חיים סימן ח דיבור המתחיל אמנם כי :** אמנם כי אחרי שובו ניחם על רעתו ואחרי הודעו והכיר מרדו ספק על ירך אין לך דבר שעומד בפני התשובה שהוא יתברך נותן יד לפושעי' וימינו פשוטה לקבל שבים ואפירוש הרבה לפשוע ושב בתשובה שלמה לפניו יתברך הקב"ה מקבלו דכתיב רשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו. וזה שאמרו מעוות לא יוכל לתקון בבא על הערה והוליד ממנה ממזר אי נמי אם היה ברצון שאסרה על בעלה אין לומר כי מפני שא"א לתקן את אשר עוותו לא יחא לא תשובה כלל שאם כן יקשה למה לא אמרו בשופך דמים שא"א לו לתקן כדאמרינן בפרק איזהו נשך שופכי דמים לא נתנו להשבון והרי זה מעוות שא"א לתקון ובפרק קמא דעבודה זרה בההיא איתתא דאתיא קמיה דרב חסדא וא"ל קלה שבקלות בנה הקטן מבנה הגדול ועלתה לה תשובה אף על פי שהולידה ממזר וא"כ לתקן ובתוס' כתבו שם בחגיג' במשנתנו זה הבא על הערה דטפי בשתו ניכר שהממזר נראה לעולם אבל שאר עברות רוצח וגזל אין עדיו לפניו ע"כ. משמע שרוצים לפרש לא לענין תשובה קאמר אלא שבשתו ניכר ועדיו לפניו מה שאין כן ברציחה וגזל אף על פי שא"א לתקן מכל מקום אין עדיו לפניו וא"ת היכי פריך בגמרא מאי אירי' הולי' אפירוש לא הוליד ומשמע /ומשני/ מתני' כשלא אסרה הא אם אסרה אפילו לא הוליד מקרי מעוות לא יוכל לתקון והרי זה אין בשתו ניכר ואין עדיו לפניו ונראה שלא אמרו מעוות על גוף העבירה שאין לה תקון וכפרה שא"כ הו"ל לדמותו לאיש שכב ולא יקום ולמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו אלא ודאי יש לו תקון בתשובה אבל על העון שהוא נמשך קאמר שחטאתו נגדו תמיד זה שהוליד ממזר בעולם ונדבק בישראל וכל שעה ושעה הרי הוא בלא יבא ממזר וכן כשאסרה על בעלה הרי היא בכל שעה באיסור טומאה לבעלה שאף על פי שיש לו תשובה מכל מקום בשתו ניכר ועדיו לפניו שמעשיו עושי' פירות וא"א בידו לתקנו מה שאין כן ברוצח וגזלן אף על פי שאין בידו להשיב תשובה מכפרת ואין מעשיו עושים פירות. וראיתי בפסקי התוס' שם בחגיגה הבא על א"א אפשר בתשובה אך קלונו ניכר ומתכפר ביסורין ותשובה גדולה. ולענין שפיכות דמים הא דאמרינן באיזהו נשך הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים שלא ניתנו להשבון לאו לענין תשובה קאמר דתרוייהו יש להם תשובה אף על פי שא"א לתקן אלא שאף על פי שהשיב לא נתקן איסור הלאו בכך דומיא דגזל שנתק לעשה ונתקו הלאו בתשובה משום דרבית מדעתיה יהיב ואף על פי כן אסריה רחמנא הילכך כי יהיב לי' מדידיה קא יהיב כיון דלא ניתן להשבון דומיא דשופכי דמים שלא נתנו להשבון. אבל מכל מקום תשובה מועלת לו כמו שמועלת בכל איסורין ועברות שבתור' שלא לתקן מה שעשה למפרע אלא שהתשובה אין דבר עומד לפניה והא דכתיב אדם עשוק בדם נפש וכו' דרשוהו בפרק בתרא במחטיא את האדם שהוא יותר מן ההורגו כדילפינן לה מאדום דכתיב קרך בדרך וכתוב דור שלישי יבא להם וכו' ובעמון ומואב כתיב עד עולם שקדמו בעבירה והמחטיא את אחרים אין מספיקים בידו לעשות תשובה שלא יחא הוא בג"ע ותלמידיו בגהינם אבל ההורגו לא טרדו אלא מן העולם הזה ויש לו תשוב' לכך לא העמידו הכתוב כפשוטו בהורג ממש ומה שכתב ולארץ לא יכופר לדם כי אם בדם שופכו זו הזהרה לב"ד שלא יעמעמו על הרוצח בעדים והתראה להצילו שאין מתכפר להם אלא בדם של רוצח כמו שכתוב ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות זה שיצא מב"ד חייב אבל אין שם עדים והתראה שאין דמו מסור בידינו הרי ענשו בידי שמים וכתוב ונקי וצדיק אל תהרוג ואמרו הרי שיצא מב"ד זכאי וראו לו חובה מנין שאין מחזירין אותו לב"ד ת"ל וצדיק אל תהרוג וכתוב בתריה כי לא אצדיק רשע כלומר דינו מסו' לשמים שמא גלוי לפניו שיעשה תשובה ואם לאו אף על פי שד' מיתות בטלו דין ד' מיתות לא בטלו ומה שבאחרונה מרד וכפר בעיקר ועבד עבודה זרה בשאט בנפש כמה עונו אמנם יש תקוה לישראל על זאת בהכיר חטאו גדול הרבה לפשוע בהכנעו לפני אלהיו ושב בתשובה שלימה אין הפרגוד נגעל לפניו דכתי' קול על שפאים נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העוון את דרכם שכחו את ה' אלהיהם שובו בני ארפא משובותיכם וגומר ומה שאמרו באחר שובו בני שובבים חוץ מאחר מונעים היו לו מן השמים דרכי התשובה והחליקוהו בדברים לטורדו מן העולם על כמה מרדים שעשה והחטיא את הרבים כדמיייתי בירושלמי ותנן כל המחטי' את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשוב' ואני שמעתי משמא דגמרא דבהא טעה אחר שלא היה לו להשגיח בבת קול ששמע שובו בני שובבים חוץ מאחר דקי"ל כל מה שאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא כדאמרינן בסוף פרק מי שהיה טמא והיה לו לשים פניו כחלמיש לשוב בתשובה שאם היה שב בתשובה שלמה היו מקבלים אותו והרי אמרו בירושלמי כשאמר לו ר' מאיר בשעת מיתתו אף אתה חזור בך א"ל וע"כ מקבלין אמר תשב אנוש עד דכא עד דכוכה של מות באותה שעה בכה ומת אמר כמדומה שמתוך תשובה

מת והועילה תשובתו למדייניה ולאטייה לעלמא דאתי ואמרו בפרק בתרא דיומ' ובפרק קמא דשבועות ובספרי והנפש אשר תעשה ביד רמה זה העושה עברות ביד רמה כיהויקים וגומר את ה' הוא מגדף זה המברך את ה' כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואת מצותו וגומר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה שלא עשה תשובה הא אם עשה תשובה מתכפר. ואיפליגו התם בפרק קמא דשבועות רבי ורבנן בפורק עול ומגלה פנים דר' סבר הכרת לפני י"ה תכרת לאחר י"ה יכול אפירוש עשה תשובה ת"ל עונה בה. ורבנן סברי הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת למדנו שפורק עול אין כח בתשובה וי"ה לכפר ביסורין למרק עד יום המיתה. וא"ת אמאי לא חשיב בד' חלוקי כפרה הפורק עול דאינו מתכפר עד יום המיתה וי"ל רבותא קמ"ל דאפירוש בעשה ולא תעשה אם היה בה חילול ה' אין כח בתשובה ולא בי"ה ולא ביסורין אלא עד יום המיתה ומייתי לה מדכתי' אם יכופר העון הזה לכם וגומר ופירוש רש"י דיליף מהתם שיש עברה שאין לה כפרה אלא במיתה. וא"ת והאיכא פורק עול לרבנן ומנ"ל דאחילול ה' קאי ונראה לי מדכתיב לכם דייק דמשמע לכם אינו מתכפר הא לאחרים היה לו כפרה ואי זה עון חילול ה' דלגבי דידיה חשיב עבירה כדאמרין היכי דמי חילול ה' כגון אנא וכו' ובפרק קמא דעבודה זרה אמרו כל באיה לא ישובון ואם ישובו אל ישיגו ארחות חיים פירוש רש"י אחר שנאבקו במינו' אינם שבים ואם שבים ממהרי' הם למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזו גזרת מלך עליהם למות למימרא דכל הפורש ממינות מת והא ההיא דאתאי לגבי דר' חסדאי א"ל חסדא טרחו לה בזווגא ולא מתה ומשני ההיא דלא הדרא בה שפיר ומשום הכי לא מתה ומסיק התם דמעבירה נמי היכא דאבק בה טובא כמינות דמיא. ויש לחקור בנדון זה הואיל ונמשך למינות וכפר ועבד עבודה זרה וגם עבירות אחרות דאביק בהו טובא אם איתא שעשה תשובה בשנים הללו היאך לא מת ונצטרך לומר דלא הדר ביה שפיר כדאמרין התם אלא כפי מה שאני מבין מתוך השאלה שאדם זה היו נסתרין מעשיו ואין שום אדם שיעיד עליו על שום דבר מהדברים שהודה יראה שהיה במחשך מעשיו והלך לעיירות של עכו"ם והראה עצמו כאחד מהם ועשה כמעשיהם. ואפשר נמי דמה שהמיר דת ועבד עבודה זרה לא שהודה בו ולא שקבלה עליו לאלוה אלא מומר לתאבון היה לעשות מה שלבו חפץ כאותה שאמרו יודעים היו ישראל שעבודה זרה אין בה ממש ולא עבדו אלא להתיר להם עריות בפרהסיא. וגם לא מיקרי אביק מיבק כהוא דאלעזר בן דורדיא שרוב ימיו היו בעביר' אלא איסור' קטעים ולהנאת עצמו קא עבד. ויש ללמוד דלא מקרי עובד עבודה זרה והנ"ל מאותה סוגיא דפרק ד' מיתות אפסקא דהעובד עבודה זרה דאמר ר' אלעזר מנין לזובח למרקוליס שהוא חייב כל' דאין עבודתה בכך אלא בבזיון דכתיב ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים וגומר אם אינו ענין וכו' ופריך דאי ס"ד השתחואה יצתה ללמד מהשתחואה נפקא שלא כדרכה ומשני התם בזובח להכעיס פירוש רש"י שאינו מקבלו עליו לאלוה וקמ"ל דעובר בלאו אלמא אפירוש להכעיס לא מקרי עובד עבודה זרה ואת"ל דקרא להכי אתיא אין בו אלא לאו גרידא ולפי המסקנא דהשתחואה לא יצתה אלא לידון בעצמה אצטרך קרא לשלא כדרכה דהיינו זובח למרקוליס ובזובח להכעיס אפירוש לאו ליכא דהא לא קבליה לאלוה אפירוש עשה להכעיס כ"ש אם לא עשה אלא להתיר לעצמו עריות בפרהסיא ואפשר לו בתשובה ומן השמים ירחמו עליו.

23. בשאלות ותשובות מהרי"ט חלק ב - יורה דעה סימן מט דיבור המתחיל גם בטענה : גם בטענה השנית

שאמרו לו זו בת פלוני אחיו של פלוני ועכשיו ידע שאותו פלוני הומר ונשא זרה וזאת בתה ההיא ודאי בתך הבא מן הזר' אינו קרוי בתך אלא בתה כדאמרין בסוף פרק האומר ובעשרת השבטים אמרין לא זזו משם עד שעשאו עכו"ם גמורים שנאמר בה' בגדו כי בנים זרים ילדו ואפירוש אם נתגיירה לא מיקרי זרעו ואינה פוט' מן היבום ופגומה מקריא דגר פגו' מממזר ומנתין כדתנן בשלהי הוריות ממזר קודם לנתין נתין קודם לגר ומפרש בירושלמי שזה בא מטפה כשירה וזה בא מטפה פסולה כ"ש זו שתחילתה מביאה אסורה ועוד מפני פגם אביה שהקדיח תבשילו ברבי' ופרק עול הפר ברית אין לך פגם גדול מזה אף על פי שעכשיו חזר בתשובה מכל מקום פגם משפחה הוא וכי תימא הא אמרין בפרק ר' אליעזר דנדרים שהם בתולה נדרו בדבר קונם שאיני נושא את פלוני' שאביה רע אמרו לו מת או שעשה תשובה אלמא עשה תשוב' כמי שנעקר נדרו הוא ופנים חדשות באו לכאן שתי תשובות בדבר חדא דלשון שאביה רע כל זמן שאבי' רע משמע מדלא קאמר שהיא בת איש רע דהיא משמע שהוא פגומה ומחולל כבודה אלא כל זמן שאביה רע קאמר ובאומרים לו מת או שעשה תשובה אומר לא לך נתכוונתי אי נמי דשאביה רע לאו בעושה עבירות הוא אלא שסורו רע והיה ראוי להתרח' ממנו שלא יערב עמו ושלא יזיקנו וכיון שעשה תשובה ושב מדרכו הרעה בטלה הסבה אשר נשבע עליה ועוד פושט ידו בעיקר שאני שתשובתו קשה וחרפתו לא תמח' כדאמרין בפרק קמא דעבודה זרה כל באיה לא ישובון זו מינות ואם ישובו לא ישיגו אורחות חיים ובפרק קמא דשבועות אמרין והנפש אשר תעשה ביד רמה זה העושה עבירות כיהויקים וכו' כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמי' ואת מצותו הפר הפורק עול ומגלה פנים בתורה הכרת לפני י"ה תכרת לאחר י"ה יכול אפירוש עשה תשוב' ת"ל עונה בה דברי רבי וחכמים אומרים הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרק' אלמא בחמורו' אלו אין כח בתשובה וי"ה לכפר ולא ביסורין למרק עד כי יבא יומו וכפר אדמתו עמו וכל זמן שלא נתכפר פגם למשפחתו היו כדאשכחן בהרוגי ב"ד

דאמרינן בפרק נגמר הדין דלא היו קוברים אותם בקברי אבותי' אף על גב דכיון דאיקטול הוא להו כפרה ופרכינן לא היו מתאבלים לא אוננים ואי ס"ד כיון דאיקבור הו"ל כפרה לאבלו עלייהו ומשני בעי עיכול בשר כדתנן נתעכל הבשר מלקטין את העצמו' ובאים וקוברי' אותן במקומן אלמא כל זמן שלא נתגמרה כפרתו פגם משפחה היא לפיכך נראה דבכה"ג אפירוש התרת חכם לא בעי חדא שהנדר טעות שלא ידע מה טיבה של ריבה זו ומולדותיה ביום הולדת אותה ומה טיבו של אברהם זה שנתנכרו מעשיו ואילו ידע לא היה נשבע ועוד מאחר שאמרו לו בלשון השבועה שלא יקדש אלא את פלוני' בת הר' אברהם הידוע להם וזו אינה בתו עדיף טפי מתולה נדרו בדבר ונשתנה הדבר כגון שמת או עשה תשוב' כדברי הירושל' שאמר אף הוא אינו צריך התרת חכם וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ח' וכן כתבו הרא"ש והר"ן ז"ל אלא שהר"ן ז"ל הביא לשון שני שם דמשמע דיש הפרש בין אומר שאביה רע או לבית שהנחש בתוכו דמשמע לשון תנאי כל זמן שהוא רע לאומ' קונם שאיני נושא בת פלוני הרע ומיהו זה יתכן לדברים שנתחדשו אחר כך אבל היכא שנמצאו הדברים בדאים הוי כנדר טעות אף על פי שלא הוזכרו דרך תנאי ונראה לי ראייה מהא דאמרינן בפרק השולח מ"ט דר' יהודה דאמר כל נדר שלא ידעו בו רבים אין לו הפרה דכתיב ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם וכולי ורבנן התם מי חיילא שבועה עלייהו כלל כיון דאמרו מארץ רחוקה באנו ולא באו לא חיילא שבועה עלייהו כלל וכן מצאתי בשטת המפרשים ז"ל מהכא שמעינן דכל דמשתבע לחבריה סתם אף על פי שלא הזכיר בשעת שבועה כלום אדעתא דמאי דאמר ליה חבריה הוא והעולה מדברינו שרשאי ת"ח זה לישא אשה ההוגנ' לו ואפירוש התרה לשבועתו אינו צריך לרווחא דמלתא יהיה נשאל בפני ג' ויתירו לו ושלום הצעיר יוסף בכמהר"ר משה מטראני זלה"ה.

24. בשאלות ותשובות פנים מאירות חלק א סימן מג דיבור המתחיל ועוד צידד : דאמר ר' יוחנן אכל חלב והפריש

קרבן והמיר דת וחזר בו הואיל ונדחה ידחה והוקשה להם למה לא נקט שהפריש קרבן לאחר שהמיר דתו דהא ר' יוחנן אית ל' דיחוי מעיקר' הוי דיחוי ותיצרו התוספות דההיא הוי בידו לתקן בקל ולכאורה קשה דמשמע דהיכא דלא הוי דיחוי מעיקרא אמרינן הואיל ונדחה ידחה ולא אמרינן הואיל ובידו לחזור לא הוי דיחוי ובהדיא אמרינן בכמה דוכתי דאף בנראה מעיקר' ונדחה כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי במנחו' דף נ"ט ע"ב ובזבחים דף ל"ד ע"ב גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר דתיירץ רב אשי כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי. וכתבו התוספות גבי הפריש קרבן והמיר דת דלעיל אין זה קרוי בידו כיון דאין דעתו לחזור עד כאן לשונו ולכאורה תמוה למה כתבו שאין דעתו לחזור הלא אמרינן והמיר דת וחזר בו ולמה לא אמרינן שדעתו לחזור ובהפריש כשהיה מומר כתבו בהדי' שבידו לחזור אלא פשוט הדבר גבי מומ' לעבודה זרה לא אמרינן שבידו לתקן ולחזור משום דכל באיה לא ישובון ותלינן שבודאי עומד ברשעו עד דידיעין שחזר מה שאין כן אם המיר והפריש קרבן דבשעת הפרשת קרבנו ניכר מתוך מחשבתו שמתחרט כיון שהפריש קרבן אמרינן דלא הוי דיחוי משום דבידו לתקן ולחזור מיהו מכל זה אין רא' ברורה לדברינו די"ל דהתוספות דנקטי גבי הפריש קרבן והמיר וחזר בו הואיל ונדחה ידח' משום דאין דעתו לחזור ר"ל כיון דעל כל פנים פעם אחת דבק לבו בעבודה זרה נתחזק שעה אחת דאין דעתו לחזור ונדחה הקרבן לאות' שעה אבל בנדון דידן שאף בשעה אחת אין דעתה לחזור מכל מקום דילמא אחר כרבשעת זכוי הגט כבר נתחרטה ולא ניחא לה בהאי גט כלל מכל מקום נראה כיון דאמרינן אפילו בעבירה כיון דאביקו בי' טובא כמינו' דמי ובמינו' אמרינן סתם מחשבת מין לעבודה זרה והוי זבחי מתים ולא אמרינן דהוי ספק זבחי מתים משום דילמא הדר בי' אלא ע"כ גבי מין כיון דאביקו טובא אמרינן מסתמא עומד ברשעו תמיד א"כ בעבירה נמי כיון דאביקו בי' טובא שנשאת לאיש מלחמה בודאי בשעת זכוי הגט שהיתה עדיין עמו עומדת ברשעה וזכוי הגט זכות הוא לה ואף שי"ל דוקא במין האדוק אבל לא במומר כי מצינו חילוק בין מין למומר כדמשמע בתוספות ריש חולין ובפרק ב' דעבודה זרה דף כ"ז ע"ב דיבור המתחיל איזה מין ומיהו משמע שם דף ל"ג ע"א בישראל מומר דודאי אזיל לתרפות ולא אמרינן דילמא הדר בי' ש"מ במומר לא אמרינן דילמ' מתחרט עד דידיעין בודאי: ומ"ש אמל' בגוף הדין אם מהני לה לזכו' גט כלל לכאור' בש"ס בגיטין פרק קמא דף י"ג ע"א דאיתא שם האומ' תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרו' זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה וכו' וכתב רש"י דתנו גרסינן ולא גרסינן תן גט זה דא"כ שמסרם ליד שליח א"כ למה לא נחלקו חכמים בדבר כו' ובתשובת ת"ה סימן רל"ו הביא בשם רש"י דס"ל לא יתנו לאחר מיתה אפילו לרבנן דאית להו זכות הוא לעבד וזכין לאדם שלא בפניו נהי דלהכי זכי דלא מצי למהדר בי' מיהו מודי דכל כמה דלא מטא הגט שיחרור לידו אינו משוחרר וכתב בשם התוספות דהתוספות השיגו על רש"י כו' וכתב הגאון לפי מה שאיתא ברש"י שלפנינו ע"כ רש"י לא סבירא לי' חלוקא הנ"ל ותמה אני על לשונו שכתב ולפי מה שאיתא ברש"י שלפנינו משמע שהי' להם גירסא אחרת ברש"י ובאמת שני הפירושי' הם ברש"י שלפנינו והוא בדף ט' על הא דפריך הש"ס ותו ליכא והא איכא האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרור לעבדי כו' פירוש רש"י שם מה שהביא בת"ה ושם השיגו התוספות עליו וכתבו שרש"י בעצמו חזר בו שפירש לקמן על משנה זו דהאומר תנו גרסינן ול"ג תן גט זה:

25. בשאלות ותשובות שתי הלחם סימן לא דיבור המתחיל בהשקפה הראשונה : בהשקפה הראשונה היה נראה להביא רא' לדברי המיקל על הבעל תשובה זה החוזר בוידוי ובחרטה מהעבירות שעשה אף שעודנו מחזיק

בקלות בעינינו מדברי הרמב"ם פ"ג מה' תשובה וז"ל שם כל הרשעים והפושעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה בין בגילוי בין במטמוניו מקבלין אותם שנאמר שובו בנים שובבים. אף על פי שעדיין שובב הוא שהרי בסתר שב. ולא בגילוי. מקבלין אותו בתשובה עכ"ל. אבל תברא בצידה בכ"מ שם שמחלקין בין מומר לאפיקורוס. כנזכר בדברי הרמב"ם פ"ב מה' עכו"ם. וז"ל שם בדין ה'. וכן האפיקורוסים מישראל. אינן כישראל לדבר מן הדברים ואין מקבלין אותו בתשובה לעולם. שנאמר כל באיה לא ישובו. ולא ישיגו אורחות חיים. והוא מגמרא דעבודה זרה דף י"ז דכל הפורש מן מינות מיית. דכתיב כל באיה לא ישובו. ומסיק ואם ישובו לא ישיגו אורחות חיים. ומקשה שם הגמרא ומן העבירה לא. והתניא אמרו עליו על ר"א בן דורדאי וכו'. ומשני התם נמי כיון דאביק בה טובא. כמינות דמיא וא"כ אין לך אביק בה טובא, כהאי גברא אשר גנב אשת רעהו עם כל אשר לו. והלך לארצות השמד ועבר על כל עבירות כמה שנים. ופשיטא דזה דומה להני אפיקורסים שכתב הרמב"ם שאין מקבלין אותו. וזה מוסכם ג"כ מצד הסברא. כי בעל עבירה דלא אביק בה טובא. איכא למימר יצריה אנסיה. אך כמו האי גברא אף אחר שעשה מה שלבו חפץ ונח מיצרי' הרע הלך למרחוק להחזיק ברשתו בודאי הוא אפיקורוס הטר אח' מחשבו' לבו. בסכלות דברים עד שנמצא עובר על כל גופי התורה. להכעיס בשאט בנפש ביד רמה ואומר שאין בזה עון כנז' שם. והנה הענין דאין מקבלין אותם. הוא שאינם נאמנים על שום דבר לסמוך עליהם. כמבואר בגמרא דעבודה זרה דף ז' ובבכורות דף ל' ובב"ק דף צ"ד ע"ב ובאיזה נשך ס"ב ע"ב איתא. דחייב להחזיר מפני כבוד אביהם ומקשי והני מפני כבוד אביהם מי מחייבי קרי בי' ונשיא בעמך. בעושה מעשה עמך. ומשני כדאמר ר' פינחס בשם רב שעשה תשובה. ופירש"י שם ר' פינחס בפרק חומר בקודש. דאי' שם דף כ"ו. וכן הגנבים שהחזירו את הכלים נאמנים לומר לא נגענום ושם משני שעשה תשובה ומדלתי בזה נראה דאינו חייב בכבוד אביו אלא היכא דמאמינים לו שעשה תשובה ונאמן אבל כגון האפיקורוס דאין אנו מאמיני' לו בתשובתו פשיטא דאין חייב בכבודו. וכאן דאין בנו חייב בכבודו ונעשה שליח לקלל פשיטא דאין לאחר להחזיק ידי עוברי עברה לכבד רשע כזה ומה שאנו מקבלין מומרין בתשוב' ומחזיקים אותם לכשרים אחר עשייתן תשובה זה דווקא אחר שעשו תשובה כמו שהוזכר ברוקח. תשובת הגדר והמשקל. והבא' והכתוב. אחרי שהכתוב הוא. שיסבול החייב במיתה יסורים קשים כמיתה אשר כבר לא השיג אורחת חיים ביסורים הקשים אשר קבל על עצמו ואחר כרחיה יחיה. אבל זה החוטא. תשובתו רמיה הוא מודה ואינו עוזב מעשים הרעים עדיין מגלח זקנו ואינו מבקש מחילה לא מן החיים ולא מן המת. כאשר עשה יהודה בן טבאי. הבזה יכופר עון. המעוות אשר א"א לתקן. ומה גם שבעל תשובה בעצמו צריך להיות בהכנעה. ולהתרחק מן הכבוד כאשר נזכר במשנה דמכות רוצח שגלה לעיר מקלטו ובאין בני עירו לכבדו. יאמר רוצח אני ושם בשוגג מועיל. אם יאמרו אעפ"כ. אבל במזיד חלילה לו לקבל הכבוד. ומכ"ש חוטא כזה הנואף שעבר על כל עשרת הדברות. אשר בכללם כל מצות התורה ואיך יוכל לישא פניו להחזיק ס"ת כל נדרי ואין חטאתו לנגדו תמיד. לומר הלא אני עברתי על כל התורה. ואיך /ואין/ אני כדאי להחזיק בידי התורה הקדושה. וטוב לו אם יקבל עליו יסורים קשים עד שניכר שאין זה רמיה ואז אפשר שהשם ברחמי יסיר עונו וחטאתו יכפר כ"ד הכותב בנחיצה היום יום א' למ"ד /ל' /תשרי תצ"ג לפרק קמא פה בערלין הקטן מרדכי מליסא. ונאם הקטן שמואל זנוויל במוהר"ר בענדיט מהאלברשטאט.

26. **בשאלות ותשובות שאילת יעבץ חלק א סימן ל דיבור המתחיל מעתה נבוא :** וכל זה אם הי' הנדון במומר לע"א המוחלט. עדיין לא היינו מרשים עצמנו להקל באופן הלז. אמנם במומר הלזה שלא ידענו מה הי' לו. ומי יודע אם יש לו דין מומר כלל וקרוב הדבר בהפך כמו שמחשבתו מוכחת וניכרת מתוך הדברים שהגיעו לאזני אמו. וכל כי כה"ג דלתיאבון וחימוד ממון ולהשביע יצר דעברה קעבד. לאו מומר שמיה לכל דבר כמ"ש בפתיחת דברינו ובתשו' הנדפסת הארכנו בזה מילתא בטעמא יע"ש. על אחת כמה וכמה שאין אנו יודעין ממנו כלום היאך הוא עכשיו. שמא חזר בו כמו שלבו וכוונתו מעדין על מחשבה זאת. מפי כתבו לאמו כמוזכר בתשו' הרב נר"ו. ומ"ש הרב כל באיה לא ישובו. במ"כ לאו מילתא היא. ההיא במינות איתמר ובאביק מיבק אבל לא"ה לא אדרבה מחכין ומצפין לתשובתו וישועתו הקרובה וגם הקב"ה מחכה לו ולא יחפוץ מות המת באולתו ושבואל יוכיח (ששב וחי לפחות ד' מאות שנה לדעת תלמוד שלנו ולדעת הירו' אולי חי ח' מאות שנה) למימרא כל דפרי"ץ מרובא פריש מעבודה זרה ולא מיית איברא מסגי חיי כי גדולה תשובה שמקרעת ג"ד ומארכת ימים כדאיתא בבתרא דיומא (פ"ו ע"ב). גם מש"ע הרב דחיישינן למיתה. על זאת מאד תמהתי ואשתומם כשעה חדא היכא אשכח דכוותה. והא ודאי ליתא אלא לחומרא משכחת לה. אבל לקולא לא משכחינן לה בשום דוכתא. כדמוכח בדוכתי טובא במשנה וגמרא. ולגבי נדרים נמי מיתה נולד הוא ואין פותחין בה. ואטו מי עדיף מיוצא לידון וספינה שנאבדה בים שהן בחזקת קיימין. וכן הזקן מאד. ק"ו בן ק"ו לזה שלא ידענו לו סבה לחוש לאקדומי פורענותא ולמהר מיתתו בלא עתו. ואף בשלשה החמורים מאלו נתנו להם חומרי חיים. אבל זה חי גמור הנחנהו והרי הוא בחזקתו. חי הוא כמו שהוחזק לפנינו כל זמן שלא הובררה מיתתו וכמו ששינוי בכמה מקומות. ומה ענין ספק זה לספק דתשובה. דספק דשכיח הוא טובא. וליכא חזקה דגופא נגדה אדרבה חזקה קמייתא מסייעא. אבל חזקת חי חזקה דגופא הוא הודאי שמו ואין כאן ריח ספק בעולם שכל הדברים בחזקתן. גם עדות הגוי רעועה שנראה כמכחיש

להדברים שהגידה אמו שהי' בימים לא כביר קודם נסיעת הנער מכלל שעדיין לא הי' בחזקת מת. ולפ"ד זה שתי עשרה אבד"ו והרי זה סותר אותה שמועה שבשבילה טרח הנער וכתת רגליו למרחקים ללכת לבקשו ולקבל ממנו ממון כאשר זמם. ואיך א"כ לא נודעה מיתתו בכל משך זה הזמן אפילו באיטליא נעלמה מעיני ואזני כל חי. ולפ"ד הרב קלא אית ליה כי גברא רבה להבדיל בין קודש לחול. (אולי י"ל סמך מן הירושלמי דאמתני' רפ"ו דפאה). וגם עדות בר רפאל מטלת ארס ריעותא בהגדת הגוי כי מעיד שהיה מכיר בג' מומרים שהיו ברוים וא' מהם הי' לפליטה מכלל שהיה מכיר ובקי בהן ובשמותיהן ולא ידע ולא שמע מאפרים זה. ודילמא איהו ניהו דערק ואזל לעלמא גם עדות הנער נער כשמו וכגימ' הידועה רופפת היא וגרועה מהמסל"ת וק"ל מטעם נודע לרבים. ועוד הוא בן חמש נשים שמתכוונות לקלקלה. שאמו היא אחת מהנה ושמא שייך טעמא גם בבן אף על גב דחדת היא לי, מכל מקום מספקא מילתא כדמבעיא להו לקצת הפוסקים בזכרים שכנגדן וק"ל. מכל הני טעמי חזינא דלא שפיר דמי לאקולי בהך מילתא. על כל פנים אינני רואה כחי יפה להמנות ולהצטרף עם המקילין בנדון זה. כי כבד ממני הדבר חס לזרעא דאבא להגיס לבי בהוראה כי מכיר אני מקומי. ורואה נגעי עצמי מיראי הוראה אני מומי עזובה דא למי שכחו יפה וכסאו מוטלת בין גדולי רומי. על גפי מרומי, לא כן עמדי אני העני ורש מתהלך בתומי. הנלע"ד ואמר לי לבי מבלי עיון בספרים כתבתי באלטונא ט' אדר ב' תצט"ל וחתמתי שמי. הטרוד מאד יעקב בהגאון כמוהרר"ץ זצללה"ה ס"ט בנל"ך ולאע".

27. בשאלות ותשובות חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן שכב דיבור המתחיל אלא שהדבר: אלא שהדבר נראה

קצת כמו זר בעיני בשגם ידוע כי אין ראיות הקובץ מכרעת מנבואתו של רבי ובחוי" מראה פנים להיפך לומר שלא כדן עשה ועוד נ"ל דיש לחלק דודאי רשע שהוא מין ואפיקורס ופוקר בתורה אזי קרוב לודאי שילמוד אמונתו המזויפת גם לבניו אחריו ואז יהיה גם הבנים בכלל כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיי' אז י"ל מן הסברא דאין לחוש על הבנים ובתוספ' דסנהד' מייתי פלוגת' בקטני בני עיר הנדחת ומייתי לה הרמב"ן פ' ראה וכן פסק רמב"ם פ"ד מהל' עכו"ם ה' וי"ו /ו' /ע"ש מכ"ז נ"ל דהכת הארורה המאמינים בש"ץ ימ"ש הידוע תיפח רוחם וישחקו עצמותם אם ח"ו לא יהפך לבבם לטוב אותם יורדפו עם בניהם ובנותיהם כי כולם ארורים הם לה' והמינות תקועה בלבם ואין עבודה זרה בעולם שלא נכללו באמונתם המזויפת וטוב יותר אם יפרדו מקהל הגולה ויתערבו בעכו"ם הם ובניהם ולמצוה רבה יחשב וגם בהיותם עדיין בין היהודי' פתם פת כותי וינים י"נ = יין נסך = וכל דבריהם ומחשבותם ועלילותם לעבודה זרה וכה"ג אמרינן בנדה ל"ג ע"ב דבנות צדוקי' סתמן ככותי' לכל דבריהם והלכה כת"ק שם והני נמי להני דמי' וגריעי מיני' טובא וא"כ י"ל הנך בירתא דסט"י נמי היה כך שפקרו ופקפקו ע"ד חז"ל באופן דמשכו גם בנייהו בלצנותי' ואל תתמה שהרי להכ"מ בלא"ה אין מנדין אלא במפקפק ע"ד חז"ל אבל לא לעברין בעלמא ועפר"ח א"ח רסימן תצ"ו ע"ש ומה שהקשה עליו הש"ך בי"ד סימן של"ד סק"ע נ"ל ליישב דקו' הכ"מ הכי הוא דודאי אי נימא כחלוקו של הר"ן ז"ל דדבר שיש לו עיקור /עיקר/ מן התורה קיל טפי משום דאינו עוקרו לגמרי א"כ ה"ה וכל"ש דבר שאין לו עיקור /עיקר/ מן התורה ואינו עוקרו לגמרי פשיטא שאין לנדתו והשתא ק' הא נטילת ידים אין לו עיקור מן התורה דקראי אסמכתא בעלמא הוא ועיקור יסודתו הוא משום סרך תרומה ואלעזר בן הנדך שזלזל בנט"י = בנטילת ידיים = משמע שזלזל בנט"י סתם היינו לחולין ולא לתרומה וקדש ונמצא שהניח עיקרו של תקנת חז"ל ומ"ט נדוהו אע"כ משום שערער ופקפק וש"מ כל המערער ומפקפק אפירוש בקל שבקלות מנדין אותו ומכל מקום גם דינו של ר"ן אמת במי שאינו מפקפק רק עובר ע"ד חז"ל יש לחלק בין עוקר הכל אז מנדין אותו ואי לא עקר הכל מלקי' אותו והנה אין רחוק לומר דהני דצד כוורי בשבתא לא היה מלאכה דאורי' רק דרבנן ויש לו עיקור מן התורה ומכל מקום נידם הואיל שפקפקו וערערו ומשו"ה לא חס על בניהם אחריהם.

28. בשאלות ותשובות חיים ביד סימן לה דיבור המתחיל וכבר נשאלתי: וכבר נשאלתי בפרטות על מי שהוא מין

ומומר לעבודה זרה ומחלל שבתות בפרהסיא וגם כופר בדברי חכמים והדפיס ספרי תנ"ך בדפוס טוב והוא מחלק לבני עמינו בחינם אם יש לחוש משום ספר שכתבו מין וגם אם איכא איסור ליהנאות /להנות/ מהם ליקח מאלו הספרים בחינם או מותר. והשבתי דידוע מ"ש הרב בני חיי ביורה דעה בסימן רפ"א אם דפוס הוי ככתיבה ועמ"ש הרט"ז א"ח סו"י רפ"ד ועיין בזה לקמן סימן פ' מ"ש בס"ד ואם מותר להנאות מהמינים עיין בעבודה זרה י"ז ע"א בר"א שנתפס למינות ע"י ששמע ממין אחד ד"ת והנאו ואם כה היה בשומעו ד"ת כ"ש כשיהיה הנאה ממנו בדברים גשמיים ועדין צ"י. וכתב הרב שה"ג בשם ריא"ז סביב הר"ף שם בפרק קמא דעבודה זרה וז"ל ואפירוש דבר טוב אסור ללמוד מן המינים שנאמר הרחק מעליה דרכיך וכן מבואר במסכת עבודה זרה פרק קמא יע"ש ובאבות דר"נ פ"ב וז"ל איזהו סייג שעשו כתובים לדבריהם הרחק מעליה דרכיך ואל תקרב אל פתח ביתה הרחק מעליה דרכיך זו אפיקורוסים שאומר לו לאדם אל תלך בין האפיקורוסים ואל תכנס לשם שמא תכשל במ' ואם אמר בוטח אני בעצמי שאף על פי שאני הולך שם איני נכשל במ' שמא תאמר שומע אני את דבריהם וחוזר בי ת"ל "כל באיה לא ישובו ולא ישיגו אורחות חיים" יע"ש. וכתבו התוס' שם /עבודה זרה/ י"ז ע"א דיבור המתחיל הרחק והא דאמרינן בפרק כל כתבי דכמה אמוראי הוו אזלי לבית אבידן זהו להתווכח עמם לפסול תורתם ולא

היה מקום מינות ממש אלא מקום ויכוח ומקבצים חכמי אומות ונושאים ונותנים בדיניהם ומאן דלא הוה אזיל היינו מיראה שלא יהרגום וכו' ודלא כפירוש הקונ' ועיין להרב פרשת הכסף ד"א ע"ג שרצ' לחלק ולתרץ לקוש' התוס' בין אפיקורוס גוי לאפיקורוס ישראל דאפיקורוס ישראל פקר טפי וכאן בנ"ד אלו המינים שיצאו בזמנינו כולם הן בעונותינו הרבים ישראל משומדים ה' יחזירם בתשו' ומכל מקום נראה לי דמה שאסרו בגמרא משום הרחק מעליה דרכיך ואל תקרב אל פתח ביתה שדרשו זו מינות כבר פירוש הר"ן בה' שהוא מקום שמתאספים שם המינים אבל אם הולך לבית המין לדבר אליו איזה דבר או לשאול ממנו איזה ענין בעלמא שאינו בדברי מינות דלא גרע מגוי עעבודה זרה או מומר וגיר' התוס' אין להחמיר היתברך שם בגמרא אל תקרב אל פתח ביתה זו מינות כמ"ש המפ' ז"ל. אלא דלטעם הרב הלבוש שכתב ביורה דעה רס"י ק"ן משום חשדא וכו' קשה דאם הולך לבית המין יאמרו כי הוא רוצה להיות מין וכו' ונראה דדוקא במקום הועד שלהם אסרו מה שאין כן שלא במקומם ליכא חשדא. ואיתא בסה"ח סימן תתקל"ח ז"ל ואם מומר לעבודה זרה רצה לבנות ביהכ"נ או ס"ת להשכיר הסופר לכתבו אין שומעין לו ואין מקבלים ממנו וכו' יע"ש ועיין בס' החסידים סימן תכ"ט וכתוב בספרים אלו ביחזקאל סימן ז' פסוק כ"ה הוה על הוה ומ"ש התוס' בעירובין י"ג ע"א דיבור המתחיל או וכו' ע"ש ועיין במגילה ע"פ וחכיתי וכו'. ועיין עוד בעבודה זרה ז"ך ע"כ במעשה דבן דמא שהכישו נחש ולא הניחו ר"י להתרפאות מיעקב איש כפר חנניא תלמיד ישו מל' זה יש להבין דאפירוש לא ביאר יעקב איש כפר חנניא שבא לרפאותו בשם רבו ישו אלא על הסתם ולא הניחו ר"י מפני שהמון סתמו כמפ' כמ"ש הרב דינא דחיי לאוין ע"ה דמ"ט ע"ג וכ"ש באלו המינים כי כל דבורם הוא באמונת ישו וכפירות תורה שבכתב ותורה שבע"פ בפירוש בודאי דאסור. גם התוס' שם בפרק קמא ז"ך ע"כ דיבור המתחיל לא ישא ויתן עם המינים כתבו וז"ל פירוש להאריך עמהם בדברים פן ימשכוהו יע"ש ועיין בתוס' פסחים דף כ"ז ע"א דיבור המתחיל חוץ ועיין בס' שמן המשחה להרב מר שמואל חיים ז"ל סימן וי"ו שהי"ל ויכוח בזה עם רבני עירנו זלה"ה ועיין בס' עיני דוד למרן מלכא מורינו הרב מוהרד"א ז"ל ועמ"ש חכם בני הי"ו פס' שמע אברהם דרך ארוכה בענין להתרפאות מהן יע"ש.

29. **בשאלות ותשובות חיים ביד סימן קט**: כולם מתבזים בזה הוא גנאי כולם והך דחזקיה לא עשה אלא שנהג בו מנהג בזיון כדי לכפר לו דמת שנתבייש כפרה הוא לו לא להניחו בלי קבורה והא דאמרינן בירוש' ארפינון מדידהו קא אכלו אין ללמוד בזה באדם שנברא בצלם אלקים ולא להלכ' אמרו אלא שאמר להם דרך צחות ואי תימא הלכ' הוראת שעה היתה וגדר באחד שהכשיל את הרבים ויראו רבים ויפחדו מעונש שמים שיראו שישלם מידה כנגד מדה אבל לא נמסר ל,,, לענוש אחר מיתה עכ"ל הרי מבואר מדברי הרא"ש דאפירוש לרשע גמור ומאכיל נבילות וטריפות לישראל ומכשיל את הרבים לא הותר שלא לקבורו ואפירוש לתי' ב' של הרא"ש שהוא להור"ש = להוראת שעה = היינו כה"ג שנפל מן הגג והכלבים כבר התחילו ללקק דמו עשו הור"ש להניחו כפי מה שהורו מן השמים לעשות בו משפט כתוב מידה כנגד מידה וממנו יראו רבים ויראו ולא יוסיפו לעשות כדבר הזה הלא"ה לא הותר ומי שנכנס באוסוף פרקידל /בבית חולים/ של ערלים ומינים שהיה חולה ונפטר שם ומת והוא לא כפר בשום מצוה ומשום הוראת שעה לא רצו לקבורו בקברי ישראל והניחוהו שיקברוהו בבית הקברות שלהם אם יש לקרובים להתאבל עליו יען נקבר בקברי גוים נראה לע"ד דחייבים להתאבל עליו דלא מפני שנקבר בקברי גוים מוציאו מכלל ישראל וכיוצא בזה ראיתי להרב זקן אהרן סימן ע' במי שנשתמד והיתה לו בת קטנה ומתה והישמעאלים קברוהו יע"ש ומיהו מי שהוא מוטבע בין המינים ומת שם ובלא"ה המינים קברו אותו בקבריהם בודאי דאין להתאבל עליהם כלל ואפירוש היה הענין שהרגו אותו שם נרא' דאין להתאבל כי אף על גב שכתב מור"ם בהג"ה /שו"ע יורה דעה/ בסימן ש"ם סעי' ה' וי"א שמומר שנהרג בידי עכו"ם מתאבלין עליו וכתוב בבאה"ט ס"ק י"א דהה"נ אם נהרג ע"י ישראל כי חזקה שעשה תשובה כמו שיע"ש נרא' לו כי המינים יש להחמיר יותר דבין בנהרג ע"י גוים בין ע"י ישראל אין להתאבל עליו ומ"ג כי המינים קברו אותו בקבריהם שהרי נתקיים בו "כל באיה לא ישובו ולא ישיגו אורחות חיים" ר"ל והוא ברור.

30. **בשאלות ותשובות יהודה יעלה חלק א - אורח חיים סימן ו דיבור המתחיל אחינו בני**: מושבותיכם נעטה כמעיל קנאת ה' צבאות ואיש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק ונתחזק בעד בני עמינו שלא יהי' נפתים לקול הסירים. בנים סוררים וכופרים עליהם ועל כיו"ב הזהירה תוה"ק כי יסיתך אחיך וכו' לא ידעת אתה ואבותיך וכו' לא תאבה לו וכו' כי כך דרכו של המסית כפירש"י בפסוק הוי מושכי עון בחבלי השוא וכו' ובגמרא שבת פ' האורג ודחז"ל בספרי הביאו בפירוש רש"י פ' ראה על אמרו אשר לא ידעת אתה ואבותיך דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף או"ה אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם וכו' ואמר החכם ברוה"ק ואל תטוש תורת אמך דגם מנהגן של ישראל תורה היא כמ"ש בפסחים דף נ'. הוי לבי בוער בקרבי כאש להבה ואת חמת ה' מלאתי נלאתי הכיל. האמנם חשבתי דרכי ואמרת אקרא להם לשלום אולי ישובו מדרכם. אבל שבתי וראיתי כי גילו עונם נבעו מצפונם. ואפקרותא יתירא חזינא בהו מלגלגים על דברי חכמינו ז"ל. ובגלוי פנים פוערים פיהם עפרא בפומייהו ומדחציפי כולי האי ש"מ דאדוקי במינות ר"ל וכל באיה לא ישובו ואיך יחושו לדברינו אני שלום וכי אדבר המה עוד יוסיפו סרה שימוני משל בפיהם וחרפות בשפתותיהם /בשפתותיהם/. ומה גם שהורונו חכז"ל ודע מה שתשיב

לאפיקורס ה"מ נכרי אבל אפיקורס ישראל אדרבא פקר טפי. לכן אנו אין לנו כי אם לשבור מוטות עול ורשע. ולנתק מוסרותימו. וכל אשר תמצא ידי מעלתכם בכחכם היפה לעשות לשם ה' התאמצו נא להחזיר העטרה ליושנה ולא יתקרו עוד לפסוח על שתי סעיפים פוסעים על ראשי עם קדש ועושים מעשה זמרי. ולא לשם אמונה גברו בארץ אותם המהרסים ומחריבים וגם להשרים ולמלך אין שוה להניחם כי חפצים חסד ומבקשים אמונה ודת ולא יהא העולם כהפקר. ולא יר' האפיקורסים כצרעת פורחת ולא חפשה /תפשה/ המספחת לכן כל אשר לו יד ושם יש לאל ידו לעשות יכתוב ידו לד' ולא יעלים ויטמין האמת בלבו אבל אמת מארץ תצמח להתוודע ולהגלות כי נעמוד על נפשותינו על עלבון תוה"ק.

31. **בשאלות ותשובות יהודה יעלה חלק ב - אה"ע, חו"מ סימן טז דיבור המתחיל וגם למ"ש :** וגם למ"ש הרמ"א באה"ע י"ז סעי' ו"ו הנ"ל ריקים ופוחזים הממירים שחזרו בתשובה אך לא בתשובה גמורה אין לסמוך על עדותן וכו', הנה כן הוא דעת השואל בסימן ר"כ ורכ"א בכתבי מהרא"י, אבל מהרי"א דחה סברתו והוכיח מתשובת מהר"ם שהביא ממנו השואל דע"כ כוונתו דאותו תועב וכיו"ב אין פסולים מה"ת רק מדרבנן כיון דחזר לדתינו אמרינן הרהר בלבו לעשות תשובה גמורה וכשר לעדות אשה הוא להתירה יעו"ש, ואפירוש לדעת השואל שחששו לו מהרא"י והרמ"א למעשה, נ"ל בדוקא נקט הרמ"א ריקים ופוחזים המומרים שחזרו וכו' מומרים דייקא וכמבואר במהרא"י דמייתי לשון השואל הואיל וכבר יצא מן הכלל וכפר בעיקר, וא"כ עבר על כל עבירות שבתורה ופסול לעדות מדאו' וכו', אף על גב דחזר לדתינו, מכל מקום בתשובה שלימה לא חזר וכו' עכ"ל, ונראה לי טעמו דהשואל בזה הא דלא חשש לראי' מהרא"י מקדושין דנימא הרהר לעשות תשובה גמורה לזה כתב משום דכפר בעיקר ויצא מן הכלל, כל באיה לא ישובו, וגם בזה פליג מהרא"י, מה שאין כן באלה אנשי הצבא שלא יצאו מן הכלל לכפור בעיקר הרוב מהם וגם עבירות פרטיות שעושים הרוב מהם בזדון, לא להנעים /להכעיס/ עוברים אלא לתיאבון, כה"ג גם השואל מודה דכיון דחוזרים חפשי לבית אבותם, אף שלא חזרו בתשובה שלימה ועדיין פרוצים בעבירות הם, אמרינן הרהרו בלבם לעשות תשובה, אלא שיצרו תקפם ואינם פסולים סתם, אלא מדרבנן לעדות, וכשירים לעדות אשה אליבי' דכ"ע כנ"ל.

32. **בשאלות ותשובות שואל ומשיב מהדורה א ח"א סימן קצז דיבור המתחיל עוד נראה :** עוד נראה לפע"ד דבר חדש דבאמת במומרת יש לומר אדעתא דהכי לא קדשה רק דכל שתלוי בדעת שניהם ל"ש לומר אדעתא דהכי לא קדשה דהא יש לומר להיפך דהיא רצתה להתקדש ולפ"ז נ"ל ד"ל דזכות הוא לה א"כ על כל פנים דעת שלה אינו מעכב דלא אכפת לה ואדרבא זכות לה שתהא נדונית כפנוי' שוב שייך לומר אדעתא דהכי לא קדשה דו"ק. והנה הגאון מוהר"ג ז"ל האריך שם דל"ש זכות הוא לה דכיון דחזרה ושבה לדתינו א"כ לא הוה זכות דדלמא נתחרטה בשעת כתיבת הגט והאריך בזה הפ"מ והשיב דל"ש שמא הרהר תשובה דדוקא בכל עבירות שייך לומר שמא הרהר תשובה אבל במומר לעבודה זרה איתרע חזקה זו כיון דכל באיה לא ישובו כדאמרו בעבודה זרה דף י"ז ל"ח שמא הרהרה בתשובה ע"ש שהאריך והביא ראיה לזה ואחר כך דחה הראיה. ולכאורה רציתי לומר דש"ס ערוך הוא בחולין דף ה' מכם ולא כלכם להוציא את המומר וכו' מן הבהמה להביא בני אדם שדומין לבהמה מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהם בתשובה חוץ מן המומר ומנסך יין ומחלל שבתות בפרהסיא ומסיק הש"ס דה"ק חוץ מן המומר לנסך את היין אלמא דמומר לעבודה זרה הוה מומר לכל התורה כולה ע"ש הרי מבואר דדוקא בפושעי ישראל אמרינן דמקבלין כדי שיחזרו בתשובה משום דבקל יחזרו בתשובה אבל במומר לעבודה זרה לא יחזור בתשובה ואין מקבלין וע"ש בתוס' דיבור המתחיל כדי ובזה יש לי לומר הא דנקט מומר לנסך היין ולא סתם מומר לעבודה זרה ומצאתי בתבואת שור סימן ב' ס"ק כ"ו שהרגיש בזה וכתב דנקט לנסך כדי שיהי' דוקא איסור תורה וזה דחוק דאדרבא לנסך יש יי"נ = יין נסך = דדבריהם ולפמ"ש א"ש דהרי אמרו בעבודה זרה דף י"ז דאף באביק לעבירה הוה ג"כ מין דיצרא דעבירה תקיף. והנה בטעם דיי"נ דאסור מדרבנן הוא משום בנותיהם וא"כ הוה יצרא דעבירה וא"כ במומר לנסך יין אף דהוה דרבנן מכל מקום תקיף יצרא דעבירה לפ"ז יקשה למה במחלל שבת כעבודה זרה ומיהו אפשר לפמ"ש רש"י דמחלל שבת כופר במעשה בראשית והוה כעבודה זרה א"כ ג"כ חזקה שלא יחזור בתשובה דכל באיה לא ישובו ועל כל פנים מזה ראיה דיו"כ אינו בכלל מומר לכה"ת דלא כהתבואות שור וכ"כ הפרמ"ג בהדיא ובפתיחה כוללת ועל כל פנים מזה ראיה דבמומר לעבודה זרה לא חיישינן שמא ירהר תשובה ובזה נלפע"ד ליישב בהא דאמר רב ענן מומר לעבודה זרה מותר לאכול משחיתו ומביא ראיה מאחאב וכתב הריטב"א בחידושו דדוקא אחאב שהי' מין רק שנמשך אחרי נביאי הבעל סבר שיש תועלת בכח שיש בהן מכוחות עליונות ע"ש. עוד יש לי לומר דאחאב הי' עעבודה זרה בשתוף דבכה"ג אמרינן דלא הוה מומר לכה"ת לרב ענן לכך פריך ממומר לנסך יין שאינו עובד עבודה זרה גמורה ואפילו הכי הוה מומר לכל התורה.

33. **בשאלות ותשובות משיב דבר חלק א סימן ח דיבור המתחיל והנה בשחיטה :** והנה בשחיטה כתיב וזבחת ואכלת וילפינן מזה דמי שאינו בר זביחה פסול לזבוח עי' תוס' (דף ג:) דיבור המתחיל קסבר ועי' רא"ש חולין (סימן ה) דמביא זה הטעם בשם ר"י, מה שאתה זובח אתה אוכל כלומר אותו שהוא בר זביחה לאפוקי עובד

אלילים והתוס' הביא לשון התנא דמתניתין חולין (דף לא), ולכאורה מהך זבחת סגי (ת"ש סימן ב) דדוקא מי שנצטוו על הזביחה ול"ל להתנא לסיים בלשונו הך ואכלת ולומר מה שאתה זובח אתה אוכל אלא ללמדנו דשחיטת חשו"ק כשר דמי שישחוט קודם אכילתו נקרא בר זביחה וחשו"ק אף דעתה אינם מצווים מכל מקום כשיגדילו לא יאכלו קודם שחיטה ומש"ה מומר לתיאבון ודאי מקרי בר זביחה ובדקין סכין ונותנין לו משום היכא דלא יהיה לו טירחא בטח ישחוט קודם אכילתו ושייך מה שאתה זובח אתה אוכל ומומר להכעיס דעת הרא"ש דלא עבידא שישוב וכל באיה לא ישובו ולעולם לא ישחוט קודם אכילה מש"ה פסול ואף על גב דלענין גיטין וקידושין מיקריין בני הויה וכריתות היינו משום דאם קידש קדושי קידושין כדאיתא ביבמות (דף מז א') אבל לענין זביחה לאו בר זביחה הוא ודעת רש"י והרשב"א והרא"ה דאינו רחוק כ"כ שישוב כמו שאינו רחוק בשוטה שישתפה ומקרי בר זביחה מה שאין כן מומר לאלילים שהוא ככופר בכה"ת כולה מוחזק שלא ישוב לעולם. ויש ראייה לזו הסברא מדתניא בחולין (דף ה) מקבלין קרבנות וכו' כדי שיחזרו בתשובה לבד מומר לאלילים ואביזרייהו ומוכח מסוגיא דאפילו מומר לד"א להכעיס מקבלין ממנו קרבנות והכי נראה לשון הרמב"ם (בה' מעה"ק פ"ג) הרי דלמומר לד"א יש תקוה שישוב מה שאין כן מומר לאלילים. ונוסיף דברים לברר וללבן זה הענין, דהנה בה' מילה (בסימן רסד) כתב בהגהות רמ"א דמומר לערלות אינו כשר למול והגאון רע"א הביא בשם הפר"ח דמומר לתיאבון כשר והביא ראייה מזביחה ולדברינו מזביחה ודאי אינו ראייה דמומר לערלות נקרא בר כריתות:

34. **בשאלות ותשובות עין יצחק חלק ב - אה"ע סימן נח דיבור המתחיל (ח) ואף :** (ח) ואף הנך דהחמירו שם במקדש לפני עדים פסולין כבר כתב הח"מ והב"ש שם דמיירי בחזינן שחזר בתשובה ואמרינן הוכיח סופו על תחילתו וכן כתב הגט פשוט בסימן קכ"ג ס"ק ח' ע"ש וכש"כ בעוזב דת כמו דאי' בסנהדרין (דף ס"א ע"ב) רב אשי אמר בישראל עוזב ופירוש רש"י דכיון דקיבל עליו תו לא הדר ביה שהרי הופקר בכך [וכל באיה לא ישובו וכל הפורש למינות /ממינות/ מת] דאין לנו לחוש שמא חזר בתשובה דבפשיטות מהני דבורו של הבעל דלא גרע ממסל"ת דקיי"ל דמהני מסל"ת בכל איסור דרבנן. וגם אף לשיטת הש"ך ביורה דעה סוף סימן קל"ז דבאיתחזק איסורא אינו נאמן מסל"ת אף בדרבנן. עכ"ז י"ל דכיון דרוב פוסקים ס"ל להתיר ביבם עוזב דת. וכיון דבדיעבד בניסת לא תצא א"כ ממילא לא מקרי זה בשם איתחזק איסורא. וכש"כ להפר"ח דהעלה בסימן ס"ט דאף באיתחזק איסורא בדרבנן מהימן מסל"ת באיסורין אף דלא שייך התם דייקא כו'. ויש להוכיח כשיטת הפר"ח מן שיטת הרמב"ם דס"ל דע"א אינו נאמן לומר דכהן הוא רק בתרומה דרבנן ולא בתרומה דאורייתא. וכתב הפני יהושע סברתו בכתובות (דף כ"ג) משום כיון דרוב וחזקה רוב עדיף ורובא דעלמא לאו כהנים נינהו וכיון דעד אחד לא מהימן נגד חזקה כש"כ נגד רוב עכ"ל הפני יהושע. א"כ לפ"ז מוכח דאף בדרבנן באיתחזק איסור מהימן מסל"ת מדמעלין לתרומה עפ"י מסל"ת לתרומה דרבנן אף דרוב מנגדתו כמבואר בכתובות (דף כ"ו) ובאה"ע סימן ג' סעי' א'. ובקצרה הוא כן דאף דנימא דאם אמר הבעל חוץ לב"ד ובדרך שיחה אינו נאמן דלפ"ז היה לכאורה מקום להחמיר בנ"ד במה שהעיד ע"א בשם הבעל דמת אחיו דשמא אמר זה דרך שיחה וחוץ לב"ד. ומצד דייקא ומינסבא לא שייך בזה כיון דסומכת על הבעל כנ"ל וע"כ גרע זה מכל עמפ"ע ומסל"ת דשם עיקר הנאמנות הוי משום דייקא ומינסבא כידוע. דמכל מקום יש להקל בנ"ד דכיון דהוי איסור קל ובדיעבד בניסת לא תצא ע"כ קילא זה מכל איסורי דרבנן דמהני מסל"ת אף דלא שייך התם הסברא דדייקא.

35. **בשאלות ותשובות שאלת דוד חלק אורח חיים סימן ה דיבור המתחיל הנה האיסור :** ליטלו דהשתא ליכא משום לפני עור כו' דמכל מקום איסורא דרבנן איכא דאפילו קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו וכש"כ גדול שלא יסייע לו וכן נראה דאף הגוי אסור לסייעו במה שנצטווה עליו ואף שהוא שוגג שזה סעיף מלפני עור כמו שביארתי בשאלות ותשובות שלי במ"א אבל באופן שיכול ליטול מעצמו ואינו סופת לו בידים שאין כאן אלא איסור דרבנן והדבר הוא שלו יכולים לקיים סברת הש"ך [אף שאינה מוכרחת שסתירות כאלו מצויות הרבה שהרא"ש העתיק בעבודה זרה לשון התוס' ובשבת אומר דעתו וכן בהתוס' נמצא לפעמים סתירות כאלו שלא רב אחד חיברם עכ"ז באיסור דרבנן נוכל לסמוך על סברת התוס' דעבודה זרה ועל סברת הש"ך] דאיסור מסייע ידי עוברי עבירה המוזכר בגיטין דף ס"א ובש"מ ובירושלמי שם ובשביעית במקום שלא שייך לפני עור מה"ת לא אמרינן לה אלא בישראל חשוד שיכול לעשות תשובה כאמרם עבודה זרה ט"ו ב' ישראל חשוד קא עביד תשובה ולכן בזה מחזק ידיו ומונע אותו מלשוב ובהתרחק מלסייע אותו יקרבו לתשובה מה שאין כן בעכו"ם או בישראל מומר דפקר טפי ואינו עתיד לשוב בשום אופן וכל באיה לא ישובו לא גזרו מלסייעו במקום שאין כאן איסור תורה הלאו דלפני עור כצ"ל. [א"ה עיין רש"י בעבודה זרה ד' נ"ה ב' דיבור המתחיל אבל דורכין כו' ונכרי לאו עובר עבירה הוא שלא נצטוו שרי הרי דרש"י חולק על סברת התוס' דעבודה זרה וסובר דאף בגוי בדבר שנצטווה שלא לעשות אסור לסייעו] ואף אנו נימא דהקנס בישראל שחמצו שעבר עליו הפסח קנסו לאוסרו אף לאחרים לא קנסו אלא בישראל חשוד כדי שלא לסייע בזה אבל בישראל מומר שנתפקר טפי ואינו עומד לשוב בתשובה דינו כעכו"ם בזה אף לקולא ר"ל שחמצו שעבר עליו הפסח שמכרו לגוי לאחר הפסח לא יאסר לנו לקנותו ואין קונסים אותו בזה כנ"ל. ובאם קשה ואי אפשר להשיג מעכו"ם שקנה מהחשודים האלו אזי אם יסכימו עמי גדולי ישראל אטול שיבא

מכשורי גם בהיתר זה לקנות ממנו בעצמו ע"י אמצעות גוי ואם לא יסכימו עמי להלכה ולמעשה אזי לא אורה היתר לע"ע:

36. **בשאלות ותשובות מהרש"ם חלק א סימן סט דיבור המתחיל ומצאתי בתשו' :** ומצאתי בתשו' מהרשד"ם יורה דעה סימן קל"א שהביא בזה מחלוקת, שמהר"י טאיטצאק דעת דאין להוסיף על הלשון ע"י אומד הדעת, והרב"צ חולק עליו. וגם דעת תה"ד סימן רפ"א נוטה לדעת מהר"י טאיטצאק ז"ל. ושם בחח"מ סימן רכ"ח הביא כן גם בשם מהר"י בי רב. אבל דעת הרד"ך בית ל"ב חדר ב' כדעת רשב"ץ, וע"ש עוד סימן רנ"ט מ"ש בזה. וגם בתשו' מהרי"ט ח"א סימן ז' חולק ע"ד הרשב"ץ. וע"ש סימן נ"ה במה שהשיב ע"ד מהר"י באסן באורך בזה. וע' בתשו' עבוה"ג סימן ב', ותשו' שער אפרים סימן ס"ז באורך בכ"ז. ועל כל פנים בנ"ד דליכא שום הוכחה היפוך הלשון יש להתיר לו בכה"ג להיות בבית האחר. ויש להביא עוד סמוכין מתשו' הרא"ש כלל נ"ה דין ט', וז"ל: ועל זה אמר החכם כל באיה לא ישובון, ר"ל כל הבא ונכנס בתחלה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה, להכנס בלבו חכמת התורה וכו', עכ"ל. הרי דמפרש לשון כל באיה שנכנס לה בתחלה ולא כשלמד כבר חכמת התורה. והכי נמי יש לפרש שלא יבא אל האסיפה מתחלה, אבל לא כשהוא בא לבית חברו ואחר כך באו לשם בעלי האסיפה. ואף דלשון תורה לחוד וכו', כבר כתבו התוספות יבמות (ע"א), ועוד בכמ"ק, דהיכא שלא נמצא סתירה למדין גם מלשון תורה ללשון ב"א. ועוד דאין זה נקרא אסיפה של החבורה כיון שהוא בבית שאינו שייך להם, ונמצאים שם גם אנשים אחרים שאינם מהחבורה, ולכן נלע"ד להקל בזה.

37. **בשאלות ותשובות מהרש"ם חלק ב סימן קי דיבור המתחיל אולם נראה :** אולם נראה לפמ"ש בשאלות ותשובות בש"ר סוס"י ר"מ דמי שנחשד בחשד בעלמא ואחר זמן נתברר הדבר להבא שוב מחזקי' למפרע משעה שנולד הספק ובחיבורי דע"ת סימן א' סק"ב הבאתי רא'י לזה מדברי רש"ל וט"ז וש"ך סימן י"ב סק"ד ואף שמדברי הב"ח חו"מ סימן ל"א ושע"מ שם סק"ב מוכח להיפוך אבל בהמיר גם הב"ח מודה ותדע שהרי דעת הב"ח עצמו ביורה דעה סימן קי"ט דבהוציא ב"פ טרפה מת"י נחשד למפרע ואסור כל מה ששחט למפרע ומכ"ש בהמיר וכיון שבנ"ד גם בשעת נושואין/נישואין/הי' מכת הפרוצים ולכן הי' קידושו בפני רב המתחדש ואולי יש גם לברר שהי' על כל פנים פריץ במעשיו א"כ כשהמיר הוכיח סופו על תחלתו שהי"ל גם אז דין מומר ושפיר איכא ס"ס שנולדו ב' הספיקות ביחד והנה לכאורה י"ל גם עכשיו שמא הרהר המומר תשובה בלבו כדקיי"ל במקדש ע"מ שאהי' צדיק ונמצא רשע וכן י"ל לענין פיסול העדים לחד דיעה שבסוס"י מ"ב אבל מלבד שדעת מהרמ"פ דדוקא במקדש ע"מ שאני צדיק חיישי' לכך כיון שאמר כן בתנאו וכו' בתשו' רדב"ז ח"א סימן ק"מ ועתשו' עבוה"ג סימן ל"ד ויש להביא רא'י מהא דנדריים (ד' ס"ה) קונם שאני נושא פ' שאבי' רע וכו' שעשה תשובה וכו' הרי הוא כנולד הרי דחשש עשיית תשובה הוא מלתא דלא שכיחא גבי רשע והו"ל נולד ואף דבתשו' הרא"ש כלל י"ז דין ב' גבי הריגת מסור מוכח דמשום חומרא דא"א בכל גווני חיישי' שמא עשה תשובה מכל מקום בנ"ד מעשיהם מוכיח עליהם כיון שהלכו חשכים לעשות מעשה הקידושין לפני רב המתחדש רגל"ד שלא עשו תשובה ובפרט עכשיו שהמיר לעבוד עבודה זרה הרי מבואר בעבודה זרה (ד' ל"ג) גבי ישראל שהלך לתרפות דאין לתלות דלמא הדר ב' ע"ש ובעבודה זרה (דף י"ז) כל דפריש ממינות וכו' וכל באיה לא ישובון וגומר ע"ש לכן אין לחוש לזה בנ"ד:

38. **בשאלות ותשובות מהרש"ם חלק ג סימן כא דיבור המתחיל ומה שחששו :** ומה שחששו קצת אחרונ' ובראשם הנו"ב ז"ל דשמא חזרה בתשובה ואינה מזנה יותר ואינו זכות לה כלל מלבד מ"ש בתשו' רמ"פ שהובא בב"ש סימן מ"ב דדוקא התם שאמר ע"מ שאהי' צדיק חיישי' לזה ואני מצאתי כדבריו בתשו' רדב"ז ח"א סימן ק"מ ובתשו' א' הבאתי רא'י מברכות י' דגירר עצמות אביו ולא חשש שמה/שמא/ עשה תשובה וי"ל דשא"ה דדוקא במינות דכל באי*ה לא ישובון וכמ"ש בש"ס דעבודה זרה וע' תשו' פמ"א ח"א אבל הבאתי רא'י מנדריים ס"ה גבי קונם שאני נושא שאבי' רע דעשיית תשובה הו"ל נולד וגם הבאתי מתשו' הרא"ש כלל י"ז דין ב' בדין הרוגת/הריגת/ מסור דאין לחוש שמא יעשה תשובה ודוקא משום חומרא דא"א חיישי' לזה ע"ש וא"כ ה"נ בנ"ד.

39. **בשאלות ותשובות עזרת כהן (עניני אה"ע) סימן ס דיבור המתחיל והנה מה :** והלכתא כרבינא לקולא, לבר מהני תלת, אומצא דאסמיק אדמומית וכן בעי ומיזרקי, דרב אחא לקולא, והלכתא כרב אחא לקולא, וברש"י שם דיבור המתחיל בכה"כ כל היכא דחזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא, חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא, ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא. אמנם כל מומר - להכעיס זה הוא באיזו עבירות שהן, כהא דאכל פרעוש דבגמרא דעבודה זרה שם, (לולא דבעי למיטעם טעמא דאיסורא), ואכל נבילה או לבש שעטנז שבד' הפוסקים שם, אכן כאן במומר לעבודה זרה והוא נטמע בין הגוים, שגם למ"ד בב"ק קיט אסור לאבד ממונו של מסור, שהוא בעבודה זרה כו עם המינים מהמורידים ול"מ, הוא משום דלמא הו"ל זרעא מעליא, ול"ש זה בנטמע בין הגוים. וברא"ש בב"ק שם מהרי"ף והלכתא דאסור לאבדו ביד מדאיבעיא ליה בפרק הכונס אם עשו תקנת נגזל במסור ומשתבע ושקיל מיניה וסלקא בתיקו, שמעינן מיניה דכל שכן שאסור לאבדו ביד, וכתב עבודה זרה הרא"ש ואין ראייה כל כך דאיכא למימר שעשה תשובה, וא"כ בנטמע בין הגוים הלא ליכא למימר שעשה

תשובה, והרי לגבי מינות אמרין בעבודה זרה יז מקרא דכל באיה לא ישובון, וברש"י שם שכל המשתמדים לעבודה זרה אחר שנאבקו במינות אינם שבין, וברמב"ם ה' עבודה זרה פ"ב ה"ה שמומר לעבודה זרה הוא מומר לכל התורה כולה ומשוה אותו למינים לענין זה שאינם מתקבלים בתשובה. וע' בשד"ח מע' המ"ם כלל קנ"ה שהביא כמה דעות בזה לענין מומר בזה"ז ובכה"ג היוצא מן הכלל איש רעו"ב אשר יזיד להמיר דתו בדת עבודה זרה ידים מוכיחות שהוא דוקא להכעיס כי אין זכות תולה במים המאררים האלה וכו'. והכתובה ג"כ לא שייכא בי', דהא מסתמא היא תבעה גיטה ממנו, וגם אינו בכלל שידונו אותו דיני ישראל. אלא שהלשון מוקשה מאי סוף דין איכא הכא, אם נאמר דאין בו דררא דממונא, אין כאן דין כלל בגט. אלא דז"פ דמשום דעל כל פנים יש כאן קיום שטרות ע"כ צ"ל דקיום זה סוף דין הוא, כיון שאינו נוגע לעניני ממון. כ"ז יש לדחות, אבל פשטן של דברים מורה דפשוט דא"צ יום וב"ד ול"ד לדין.

40. **בשאלות ותשובות קול מבשר חלק א סימן יח דיבור המתחיל זאת ועוד :** זאת ועוד אחרת. הנה נא ידעתי כי תשוקת הלמודים ואהבת החכמה קננה בלבך, והיא דחפה אותך מתוך חוג ארבע אמות של הלכה (אף כי באמת הם רחבים מני רחבי תבל) אל היכל המדעים. ואם באמת אוהב חכמה אתה עליך החובה להאדירה ולהרחיב גבולה ולחבבה בין בני גילך צעירי עמנו המצויינים ולתת להם יד לפתח את כשרונותיהם ולבא בשעריה גם המה. ועתה אם יצא לעז עליך בין הבריות כי אינך מוקיר את הדת בכל לבך ואינך שומר מצוה כראוי, הלא אז תרום יד בזוי החכמה באמרם: הוא הדבר אשר דברנו כי מות בסיר החכמה וכל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים יען אשר הדת והחכמה צוררות אשה אל אחותה ולא תוכלנה להתרועע יחד, צאו וראו כי גם בארזים נפלה שלהבת הלא זה העלם בנם של קדושים וגדולי ישראל מדור דור וכאשר החל לטעום מעץ הדעת לא עמדו רגליו במישור ועמודי הדת רפו בידו וחוקי התורה והיהדות אינם תופסים אצלו את מקומם הראוי. עלינו איפוא לגרש כליל ממחננו את החכמה ולא תוסיף עוד לבוא בקהל החרדים. והדבר הזה יגרום לנעילת דלת החכמה בעד הצעירים בני החרדים. ונהפוך הוא אם יצא שמך בתור אוהב תורה ושומר מצוה, בתור איש אשר בימינו אש - דת ובשמאלו דגל החכמה, איש אשר בחקר תהום התלמוד והפוס' יתהלך והליכות עולם לו וגם לחכמת התבל יאמר אחותי את ומודע לבינה יקרא, אז תוכיח בזה כי לא יצרו צעדי הדת בהשכין יפיפותו של יפת באהלי שם (כמאמר חז"ל במגילה דף ט'). ובקחת את למודי המדעים לרקחות ולטבחות לחכמת התורה להראות לעיני העמים והשרים את יפיה (כלשון הרמב"ם באגרתו לחכמי לונדל) ולהוסיף בזה עשר ידות גם בשלימות ידיעת התורה והבנת עמקי צפונותיה (כדברי הגאון רבינו אלי' מווילנא ז"ל בהקדמת העתקת ספר ההנדסה של אוקלידוס ללשון עברית ע"י ר' ברוך משקלאב).

41. **בשאלות ותשובות היכל יצחק אה"ע ב סימן פה דיבור המתחיל (לב) ועוד :** (לב) ועוד שדוקא מומר שחזקתו שלא ישוב עוד, וכל באיה לא ישובון, ורובא דרובא של המומרים כך. אבל בישראל המחלל שבת אפשר שישוּב מלחלל בפרהסיא לעיני כל ישראל. וכבר דנו בזה האחרונים ז"ל ופירשו שיש הבדל בין פושע ישראל שלא עבר לדת ולאומה אחרת ולמשומד. (ואין לי פנאי להאריך).

42. **בשאלות ותשובות אגרות משה חלק אה"ע ג סימן נ דיבור המתחיל הנה בדבר :** הנה בדבר האשה שניסת בערכאות קודם שנתגרשה בגט פטורין כדת, והשתדל כתר"ה אשר בעלה הראשון יתן גט ושהאשה תקבל הגט, דבר גדול עשה כתר"ה לסלק איסור א"א ממנה שבשביל זה אנדרלמוסיא בא לעולם כפירוש רש"י בחומש ריש פ' נח אף שישאר עליה איסור סוטה לבועל אף אם היא כבר אינה ראויה להוליד בנים, ואם היא ראויה לבנים הרי הציל מממזרות שזהו ודאי תקנה לכל ישראל שהרי הממזרים ינשאו לכשרים בידיעה ושלא בידיעה ויתרבו ממזרים ח"ו. ומה שהביא כתר"ה מספר שואל ומשיב ח"א סימן ה' שכתב בעובדא כזו שלא יזדקקו ב"ד לסדר לה גט משום שיש לחוש שיחשוב הבועל שהותרה גם לו, אינו כלום מכמה טעמים. חדא, דאיזה קלקול יש להיות בטעות הרשע הבועל במה שיחשוב שהותרה לו, הא אף שיודע שהיא אסורה לו באיסור חמור דא"א אינו חש לזה ולא היה פורש ממנה אף כשלא תתגרש. ואין לומר דאם לא תתגרש ותהיה עליו באיסור חמור דא"א אפשר שיעשה תשובה ויפרוש לאחר זמן, וכשתתגרש לא יפרוש או משום שיחשוב שהותרה גם לו, או משום שלא יחוש לאיסור סוטה לבועל שהוא רק בעשה כדאיתא בתוס' יבמות. דף ג', דפשוט שאין לחוש לרשעים אלו שיחזרו בתשובה, עיין בעבודה זרה דף י"ז דבאביק בה טובא כמינות דמיא שנאמר עלייהו כל באיה לא ישובון וכיון שנשאה לאשה בערכאות שהוא לכוונה ולמעשה לעבור על איסור א"א לעולם אין לך אביק גדול מזה, ואם יזדמן שיחזרו בתשובה מאיזה התעוררות ישובו לגמרי שישאלו אצל חכם לסדר ענין תשובה ויתודעו מהחכם גם מה שאסורה עליו באיסור סוטה.

43. **בשאלות ותשובות מנחת יצחק חלק ב סימן סו דיבור המתחיל (ח) והיוצא :** (ח) והיוצא לנו מזה, דכל מה שא"ל בהיתר בזה הוא משום דיש לחלק בין הריפורמים ובין שאר פסולי עדות דאו', ומטעם שהם מינים ודינם כצדוקים, וכמ"ש כת"ה, ועי' גם בספרי (ח"ר סימן קל"ז אות ה') שהבאתי מדברי החת"ס (ליקוטים סימן פ"ט), וביתר ביאור בת' מהר"מ שיק (אורח חיים סימן ש"ה), ובנד"ד מה שנוגע בדרך כלל מחמת חשש תערובת

פסולים במשפחתם, אין כאן, דנודע יחוסם שרק מחמת סיבת פרנסה הלכו לסידור קדושין לשם, אם כן היה אפשר לומר דהא דיש לחוש לקדושיהם הוא רק מחמת דשמה ה' גם כשרים אצל הקדושין, אבל זולת זה אין לחוש מטעם הנ"ל, ואם ה' ידוע לנו שלא היו אז בעת הסידור קדושין בשם רק מקהל עדתם, אפשר להקל, ואף דעדיין יש לחוש לאנשים פרטים שבהם, שנודע שנתחברו עמהם רק מחמת שיוכלו לילך אחרי שרירות לבם בלי בושה וכיב"ז, ובהם י"ל שרק דינם כמו שאר פסולי עדות שיש לחוש לחומרא מטעמים הנ"ל, אולם מחמת שגם בכהאי גוונא היו רק מחמת חומרא, א"כ בהנספח להם יש להקל משום דכל באיה לא ישובן וכיב"ז, ומכ"ש דאנו דנין רק על היתר ילדי כנ"ל.

44. **בשאלות ותשובות מנחת יצחק חלק ג סימן עג דיבור המתחיל (ד) והנה :** (ד) והנה אם נאמר כטעם הראשון,

דא"נ משום מומר, ונאמר כשיטת הפוסקים, דהוי רק מדרבנן, נרויח בזה ליישב דברי הש"ס, בחולין (ד ע"ב), דשקיל וטרי הש"ס, ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודת אחאב, אף דאחאב וסיעתו ה' עובדי עבודה זרה, ומומר לעבודה זרה הוי מומר לכה"ת כולה, ומוכח בש"ס שם /חולין ד"ד ע"ב/, דהעיקר החשש, משום שה' מבי טבחי דאחאב, אבל זולת זה, לא ה' חשש, על שום ענין אחר של מאכל כשר, (ועי' מש"כ בזה בספר ויואל משה אות קל"א), וכנראה שהעיר בזה החת"ס בתשובה (שם /א"ע ח"א סימן כ"ב/ בא"ע), במה שכתב בזה"ל ואחאב שה' מומר לעבודה זרה, אי לאו דאינו בר זביחה, ושחיטתו פסולה, אבל חשוד לא ה' לאכול נבילות, וכוונתו ליישב בחידושו הנ"ל את ההערה הנ"ל, דלא חשש לשאר ענין של כשרות, דאף דהוי מומר לעבודה זרה, וחשוב כמומר לכה"ת =לכל התורה=, אבל חשוד לא הוי, אבל כ"ז ניחא לשיטתו, אולם לפי"מ שתמחו על זה, שוב חוזר הערתנו בדברי הש"ס הנ"ל, - אכן יש לומר לפי מה שראיתי בהגהות מצפה איתן (בחולין שם) /חולין ד"ד ע"ב/ שהביא מספר חפץ ד', שהעיר על דברי הש"ס הנ"ל, דהרי אחאב כבר עשה תשובה, כשירד אליו יהושפט במלחמת רמות גלעד, שמקודם לכן נאמר, כי נכנע אחאב, וה"ט דיהושפט שנהנה מסעודתו, ואיך דייק מיני' דמותר לאכול משחיטת מומר, והניח בצ"ע, והגאון בעל מצפה איתן כתב עבודה זרה, די"ל עפ"י מש"כ הרמב"ם (פ"ב דעבודה זרה) עכ"ד, ובודאי כוונתו, עפ"י"מ דאיתא שם (בהלכה ה'), ישראל שעבד עכו"ם הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו, וכו', וכן האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלין אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובן וגומר והאפיקורסים הם התרים אחר מחשבות לבם וכו' ומחשבה של אפיקורוס לעכו"ם עכ"ל, והנה לפי דברי הכ"מ שם, /רמב"ם פ"ב דעבודה זרה ה"ה/ ע"כ הא דאמר הרמב"ם דאין מקבלין אותם בתשובה, סובב רק על אפיקורסים, ולא על מומרים לעכו"ם, שהרי כתב שם וז"ל, ומ"ש והאפיקורסים הם התרים וכו', מפני שכפי מה שכתב בה' תשובה, אלו אין נקראים אפיקורסים, לכך אמר והאפיקורסים שאני מזכיר כאן אינם האפיקורסים הנזכרי' בה' תשובה, שאותם כופרים באלקות, והיינו מומר לעכו"ם, ואותם מקבלין בתשובה כמו שנתבאר בה' תשובה (סוף פרק שלישי), אבל האפיקורסים הנזכרים כאן הם התרים וכו' עכ"ל, הרי בפירוש דדברי הרמב"ם סובבים רק על אותם האפיקורסים הנזכרים כאן, ולא על מומר לעכו"ם, וצ"ל לדידי' מה שסיים הרמב"ם, ומחשבה של אפיקורוס לעכו"ם, היינו דתרת' איתניהו בהו, דחוץ ממה שתרים וכו', עוד המה ג"כ מומרים לעכו"ם, אבל צ"ע ממה שכתב הכ"מ בעצמו קודם לזה; בזה"ל, ומ"ש ואין מקבלין אותם בתשובה, נלמד מדאמר אלישע אחר ששמע מאחורי הפרקוד /הפרגוד/, שובו בנים שובבים חוץ מאלישע, שיודע רבו ומתכוון למרוד בו, ואמרינן נמי (בפרק קמא דחולין), דאין מקבלין קרבן ממומר לנסך את היין ולחלל שבת בפרהסיא עכ"ל, הרי מדהביא לזה (ממס' חולין), ש"מ דסובב גם על מומר לעבודה זרה, וגם מה שהביא מאלישע, הוי ענין מומרת לעבודה זרה, (ואולי זה שיודע רבו וכו', גרע מסתם עובד עבודה זרה, שזה עוד ענין של להכעיס, ועי' יורה דעה סימן קנ"ח), - ואגב קשה לי מאד על הראי' הנ"ל (ממס' חולין), דע"כ כוונתו ממה דאיתא שם /חולין/ (דף ה'), מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהם בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבת בפרהסיא וכו', וס"ל להכ"מ, דמדאין מקבלין מהם, ולא מהדרין שיחזרו בתשובה, ש"מ שאין מקבלין אותם בתשובה, והוא צ"ע גדול, וכי אפשר לומר כן גם בנוגע לחילול שבת, והרי גם ברמב"ם לא איתא כן, (אף אם נאמר דסובב גם על מומר לעבודה זרה), רק בעבודה זרה, ולא במומר לחלל שבת, אלא ע"כ דאין ראי' משם, דשאני התם דגזרת הכתוב, דמכם להוציא המומר, ומומר לחלל שבת ועבודה זרה, הוי כמומר לכל התורה כולה, כדאיתא שם, וצ"ע גדול. -

45. **בשאלות ותשובות מנחת יצחק חלק ט סימן קג דיבור המתחיל מה עוד :** מה עוד כי עינינו הרואות ואבותינו

סיפרו לנו עד היכן ההשכלה הארורה החשיכה עיניהם של רבבות צעירי עמנו, אשר נפלו בתהום המינות ללא קום ר"ל, מי גבר יכול להתברך בלבו לאמר, אני אקרא ספרי חיצונים, לקבל לקח מפי מינים, ולא אטה מדרך התורה ואמונה, וידוע כי כל באיה לא ישובן ולא ישיגו ארחות חיים, - לבי לבי על ההורים האלה אשר עצת יצה"ר היתה בם, להטות את ילדיהם מדרך התורה והישיבות אשר הם חיינו ואורך ימינו, וללחוץ עליהם להסגיר עצמם לרשות ההשכלה ומינות, וחמורה עבודה זרה ומינות שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה, וחוץ מזה הרי זה עקירת גוף מצוות ת"ת, כי חייב כל אדם מישראל בושנתם לבניך, ועיין בספרי, ודברת בם, עשה אותם עיקר ולא תעשה

טפילה שלא היא משאך ומתנך אלא בהם, שלא תערב בהם דברים אחרים, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל, אלך ואלמד חכמת אומות העולם, ת"ל ללכת בהם ולא להפטר מהם, ע"ש.

46. **בשאלות ותשובות דברי יציב חלק אה"ע סימן סב דיבור המתחיל (כא) ועיין: (כא)** ועיין רמב"ם פ"ב מעבודה זרה ה"ה שכתב וז"ל, וכן האפיקורסים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, והאפיקורסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט נפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון וכו'. ובכס"מ מהרמ"ך דתימה הוא זה דהא מפורש בגמרא דמקבלין אבל אינו מאריך ימים, וכתב הכס"מ דלא קאמר התם שקבלם רב חסדא. ובלח"מ שהכוונה שאנו לא נקבל אותם לפי שהוא דבר קשה שיחזור שמי שחוזר הוא מת וזה שלא מת ודאי שלא שב כהוגן, ולכך ודאי אין מקבלין אותו ואין מחזיקין אותו ששב עיי"ש. ובצפנת פענח כתב דלא קאי על מומר, וציין להירושלמי פ"ג דהוריות, וכוונתו כנראה ששם בהלכה ה' [דף י"ט ע"א] קאמר גר ומומר לעכו"ם מומר קודם מפני מעשה שאירע, ובפני משה כלומר אם באו לפניך גר להתגייר ומומר לעכו"ם לחזור בו תטפל עם המומר קודם ואל תדחה אותו מפני מעשה שאירע וכו' כדאמרינן באגדת חלק לא כר' יהושע בן פרחיה שדחאו בב' ידים וכו' עיי"ש.

47. **בשאלות ותשובות דברי יציב חלק אה"ע סימן סב דיבור המתחיל ועיין בחתם: ועיין** בחתם סופר יורה דעה סימן שכ"ב במ"ש בפסקי מהרא"י, ופסקו רמ"א יורה דעה סימן של"ד ס"א, שמחרימין ומנדין אף על גב דאיכא למיחש שמא עיי"ז יצא לתרבות רעה, ונסתפק היכא דאיכא למיחש שיקח גם בניו הקטנים עמו ויטמעו בין העכו"ם מהו לחוש לקטנים שלא חטאו, וכתב שם [בדיבור המתחיל אלא שהדבר] לחלק דודאי רשע שהוא מין ואפיקורס ופוקר בתורה אזי קרוב לודאי שילמוד אמונתו המזוייפת גם לבניו אחריו ואז יהיו גם הבנים בכלל כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים אז י"ל מן הסברא דאין לחוש על הבנים עיי"ש. וא"כ מסתבר טובא מה שכתבנו דהיכי דגם אמו מומרת ל"ש הך דדלמא נפיק מיניה זרעא מעליא.

48. **בשאלות ותשובות ציץ אליעזר חלק ה פתיחה פרק א דיבור המתחיל הפוקרים יכולים: הפוקרים יכולים** לכל היותר להפר - תורה, וכידוע הפרת התורה מצד אחד מעוררת התגברות והתחזקות התורה במסירות נפש מצד השני, אבל תנועה זאת בשמה המיוחד לה הפוסעים על ראשי עם קדש ועושים מעשה זמרי (שאלות ותשובות מהר"א אסאד. האורח חיים ו') מגמת פניהם להביא בסופו של דבר ח"ו לידי שכחת - התורה עד כדי להרגיל את ההמונים לומר כי זוהי התורה וזוהי היהדות האמיתית, ולזה, לשכחת - התורה כמעט שאין תרופה וכל באיה לא ישובון, דבכאן כבר ניטל כח הרגש, ומאמצי ההצלה בגוף זה הוא כאיזמל בבשר המת שאינו מרגיש. וידוע בקשר לכך ביאורו של החסיד שבכהונה החפץ חיים ז"ל את מאמר חז"ל בתמורה (י"ד ע"ב) מוטב תיעקר תורה ואל תשתכח תורה.

49. **בשאלות ותשובות ציץ אליעזר חלק ה סימן טו דיבור המתחיל ובכלל היה: ובכלל** היה טוב הדבר לו יכלו כל רבני סביבתכם להמתיק סוד יחדו לחבר תקנות אחידות ונאותות בהגבלות חמורות בתנאי קבלת הגירות, כפי שהזמן דורש, כשם שאנו מוצאים שגדרו לעצמן כמה וכמה קהלות הן בדור שלפנינו והן בדורנו אנו מלקבל גרים בכלל בראותם הפרוץ מרובה, עיין דעת כהן שם סימן קנ"ד וכן בספר חלקת יעקב סימן י"ד ועוד. ויצא גם תועלת כי המורדים והפושעים ידעו מראש שלא יוכלו להתברך בלבבם ששלום יהיה להם בלכתם אחרי שרירות לבם, וכי כל באיה לא ישובון ולא יוכלו בשו"א = בשום אופן= לטבול ולהיטהר כל עוד השרץ בידם, ואולי ירתעו משום כך אחרנית מזממם הרע. גם הרבנים יצאו בזה ידי חובתם בפרסום האיסור והאזהרה, וכדמסיים הדעת כהן שם בלשון זה ומכש"כ כשרואי/כשרואים/ שישנם הני דמתקריין רבנים שעוברים בשאט נפש ע"ד חכמים, שחייבים כל ת"ח ורבנים מובהקים לאזור חיל ולעמוד נגד הפרצה, ולהשתדל שיהיו דברי חכמים קיימים יתד שלא תמוט, כראוי להם ולדבריהם הקדושים, ברוך שבחר בהם ובמשנתם ואשרי למי שעומד בפרץ לשמור על טהרתן של ישראל, תבא עליו ברכת טוב, ויבורך בזה ובבא. קנצי למילי אשים בברכת שלום על ישראל ועל רבנן, מוקירו ומכבדו ודושת באה"ר אליעזר יהודא וולדינברג.

50. **בשאלות ותשובות ציץ אליעזר חלק י סימן מא דיבור המתחיל אבל ברור: אבל** ברור וידוע שתשובה מועילה לכל עוברי עבירות ובכל זמן ואף לכאלה שקצצו עידן ועידינן בנטיעות ובאים לחזור בעת שנפשם כבר דועכת (עיין בחגיגה ד' ט"ו ובתוס' דיבור המתחיל שובו בניו שובבים בשם הירושלמי ובעבודה זרה ד' ז') וכן פוסק הרמב"ם בפ"ג מה' תשובה ה"ד וז"ל: במה דברים אמורים שכל אחד מאלו (שחשב באותו הפרק) אין לו חלק לעולם הבא כשמת בלא תשובה אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה הרי זה מבני העולם הבא שאין לך דבר שעומד בפני התשובה, אפילו כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעולם הבא שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו, ולא רק שמתקבל לשמים בחלקו לעולם הבא, כי אם מתקבל גם בקרב קהל קדוש ישראל בעולם הזה, ואף כשתשובתן אינה גלויה, וכמו שממשיך הרמב"ם באותה ההלכה וכותב כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה בין בגלוי בין במטמניות מקבלין אותן שנאמר שובו בניו שושבים/שובבים/

אף על פי שעדיין שובב הוא שהרי בסתם שב ולא בגלוי מקבלין אותן בתשובה, ואף על פי שפסק הרמב"ם בפ"ב מה' עבודה זרה ה"ה דהאפיקורוסים מישאל אינן כישאל לדבר מן הדברים ואין מקבלין אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, כבר כתב הכ"מ בה' תשובה שם שזהו דוקא באפיקורוסין שמחשבתם לעכו"ם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים (שמונה הרמב"ם שם בה' עבודה זרה) עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס בשאט נפש ביד רמה ואומרים שאין בזה עון וכמו"ש הרמב"ם שם, אבל אותם סוג האפיקורוסין שמונה הרמב"ם שם בה' תשובה מקבלין אותם כשחוזרין. ובשובו לפני השם בלב שלם אפילו ביומו האחרון שוב אין מזכירין לו רשעתו וכמו שפוסק הרמב"ם בפ"ב מה' תשובה ה"א אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו כל עונותיו נמחלין שנאמר עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושב העבים אחר הגשם שהוא יום המיתה, מכלל שאם זכר בוראו ושב קודם שימות נסלח לו. ואף בחשוב הרמב"ם בפ"ד מה' תשובה עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה מסיים את פרקו וכותב כל אלו הדברים וכיוצא בהן אף על פי שמעכבין את התשובה אין מונעין אותה אלא אם עשה אדם תשובה מהן הרי זה בעל תשובה ויש לו חלק לעולם הבא. ולא רק שאין מזכירין לו מרשעתו כי אם גם מקרבין אותו לחסות תחת כנפי שכינת הקודש וכמו שפוסק הרמב"ם בפ"ז מה' תשובה/תשובה/ ה"ו גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך ונאמר ולא שבתם עדי נאם ה' ונאמר אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, כלומר אם תחזור בתשובה בי תדבק, התשובה מקרבת את הרחוקים אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד. ובהתקרבו לפני ה' צעקתו נשמעת ובקשותיו מתקבלים לפניו באהבה וחבה, וכמו"ש הרמב"ם שם בה"ז כמה מעולה מעלת התשובה אמש היה זה מובדל מה' אלוקי ישראל שנאמר עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, צועק ואינו נענה שנאמר גם כי תרבו תפלה וכו' ועושה מצות וטורפין אותן בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי מי גם בכם ויסגר דלתים וכו' והיום הוא מובדק/מודבק/ בשכנה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם, צועק ונענה מיד שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה שנאמר כי כבר רצה האלקים את מעשיך, ולא עוד אלא שמתאווים להם שנאמר וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות. ומשם כך חטא גמור הוא לומר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים וכמו"ש הרמב"ם שם בה"ח, אלא אדרבה צריכים לעודדו ולהעמיד אותו על דרגתו הגדולה שזכה להיות בעל תשובה וכמו"ש הרמב"ם שם בה"ד ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאים שעשה, אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולים לעמוד בו כלומר מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

51. **בשאלות ותשובות ציץ אליעזר חלק יא סימן סב דיבור המתחיל (ו) אחזור :** (ו) אחזור להוסיף ולהבהיר רק זאת, דלפענ"ד הדבר ברור ואין צריך לפנינו שכל האמור והמדובר בדברי הפוסקים בזה בחילוקי דיניהם הוא עדנה לא על כגון צורת מלבושי - החרפה שעליהם יסוב נידוננו, דעל כגון אלה לא עלה אפילו על מחשבתם שמי שהוא יעלה אותם על שלחן מלכי רבנן למקום דיון וצידוד לאיזה היתר כל שהוא בהם, דהרי מעצם מהותם של בגדים אלה בולטים לעין השמש השחצנות והתועבה וכן מחשבת הזימה של לובשיהן, וממש ברגליהן תעכסנה בפיוסוק הרגלים דמינכרי ובהבלטת מחצב מבנה גופם רח"ל, באופן שלמות לודן בדבר איסורם מבחינת הלאו דלא ילבש בהיות שלבישת מכנסיים כגון אלה הם כשלעצמם מגלמים הערות - דבר וטומנים בחובם פרישת רשת למשוך ברשתם בחורי ישראל להתמסר לפריצות ולהפקרות באופן מבהיל ומחריד בלי רסן ומחסום, ולהפיל מהם חללים חללים לדרכי שאול וחדרי מות שכל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים, ונעלה מכל ספק שאותה שלובשת אותן שחה אל מות ביתה ואל רפאים מעגלותיה. ואם הדברי חיים בתשובתו שם בסימן ס"ב בנוגע לצביעת הזקן כותב דח"ו להתיר איסור לאו בתורה וכי הרבה יש להסתפק אם הוא לא מביזרא דג"ע דיהרג ואל יעבור להרבה שיטות כיעו"ש, מכש"כ דהספק הגדול הזה הוא על כגון נידוננו לבוש בגד שחף כזה [בלבוש המאוס ביותר במכנסיים בלי שמלה, כביטוי של ידידי הגר"י וועלץ שליט"א בטהרת יו"ט שם], וקרוב לודאי שהוא בכלל אביזריהו דג"ע. כי תרווייהו לגריעותא איתנייהו בהו, יש בהן הלאו, ורעל ושיסוי לג"ע חבוי בעצם דמות תבניתם וצורת גילומם.

52. **בשאלות ותשובות ציץ אליעזר חלק יב סימן פב דיבור המתחיל והדבר כבר :** והדבר כבר בא מבואר ומפרש בדברי אחד מגדולי הראשונים הוא אדונינו הרא"ש ז"ל בתשובותיו (כלל נ"ה סימן ט'), וזה לשון דבריו: ועל מה שכתבת מגזירת השכל וגזירת הדת, מה אשיב על זה, לא תהא תורה שלנו כשיחה בטילה שלכם, מחכמת הגיונכם אשר הרחיקו כל חכמי הדת נביא ממנה אות או מופת לחייב ולזכות ולאסור ולהתיר? והלא חוצבי מקורה לא האמינו במשה ובמשפטים ובחוקים צדיקים אשר נתנו על ידו בכתב ובקבלה, ואיך שואבי מימיה יביאו ראייה מהם להקים חוקים ומשפטים של משה רבינו ע"ה ולפסוק דינין במשלים שהורגלו בהם בחכמת הגיונכם? וכו' לכן

אין להביא ראיה מדבריהם לעשות אות ומופת וגזירות ומשלים על משפטי ה' הישרים ועל זה אמר החכם כל באיה לא ישובון, רוצם לומר כל הבא ונכנס מתחילה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה, כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעית שהורגל בה, כי לבו תמיד נמשך אחריה, ומחמת זה לא ישיג לעמוד על חכמת התורה שהיא ארחות חיים, כי יהיה לבו תמיד על חכמת הטבע ותעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד ולהביא ראיה מזו לזו ומתוך זה יעות המשפט, כי שני הפנים המה צרות זו לזו ולא ישכנו במקום אחד יעו"ש באריכות דבריו.

53. **בשאלות ותשובות ציצ' אליעזר חלק יט סימן מו דיבור המתחיל וצא ולמד :** וצא ולמד מדברי אדוננו הרא"ש ז"ל בתשובותיו בכלל נ"ה סימן ט'. שהשיב על לשואלו על בכזאת, וכיוצא בזה, תשובה מחרידה, וז"ל קדשו: ועל שכתבת מגזרת השכל וגזרת הדת, מה אשיב על זה, לא תהא תורה שלנו כשיחה בטילה שלכם, חכמת הגיונכם אשר הרחיקו כל חכמי הדת נביא ממנה אות או מופת לחייב ולזכות ולאסור ולהתיר, והלא חוצבי מקורה לא האמינו במשה ובמשפטים ובחוקים צדיקים אשר נתנו על ידו בכתב ובקבלה, ואיך שואבי מימיה יביאו ראיה מהם לחוקים ומשפטים של משה רבינו ע"ה ולפסוק דינין במשלים שהורגלו בהם בחכמת הגיונים וכו' כי חכמת הפילוסופיא וחכמת התורה והמשפטים אינן על דרך אחת, כי חכמת התורה היא קבלה למשה מסיני והחכם ידרוש בה במדות שנתנה לידרש בהם ומדמה מילתא למילתא, אף על פי שאין הדברים נמשכים אחר חכמת הטבע אנו הולכין על פי הקבלה, אבל חכמת הפילוסופיא, היא טבעית וחכמים גדולים היו והעמידו כל דבר על טבעו ומרוב חכמתם העמיקו שחתו והוצרכו לכפור בתורת משה לפי שאין כל התורה טבעית אלא קבלה, ועל זה נאמר תמים תהיה עם ה' וגומר, כלומר אפילו יצא לך הדבר חוץ מן הטבע אל תהרהר על הקבלה אלא בתמימות התהלך לפניו, לכל אין להביא ראיה מדבריהם לעשות אות ומופת וגזרות ומשלים על משפטי ה' הישרים, ועל זה אמר החכם כל באיה לא ישובון רוצה לומר כל הבא ונכנס מתחלה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעית שהורגל בה כי לבו תמיד נמשך אחריה, ומחמת זה לא ישיג לעמוד על חכמת התורה שהיא אחרות /ארחות/ חיים כי יהיה לבו תמיד על חכמת הטבע ותעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד ולהביא ראיה מזו לזו ומתוך זה יעות המשפט כי שני הפנים הם צרות זו לזו ולא ישכנו במקום אחד עכ"ל הרא"ש.

54. **בשאלות ותשובות יביע אומר חלק ז - אה"ע סימן טז דיבור המתחיל ח) ויש :** מוורדון יחיד בזה, כי בשאלות ותשובות מהר"י מברונא (סימן רטו) הביא שכ"כ האור זרוע בשם רבי אליעזר בר שמואל בתשובה, שיש חזקה שאינו עובר על כיבוד אב ואם, וחזקה שאינו עובר על שארה כסותה ועונתה לא יגרע וכו', שכל החזקות האלה מצטרפות לרוב הנטבעים למיתה, וכ"כ מהר"י מפרורק וכו'. וכ"כ האגודה, ולא כמו שחשב הב"י שהר"א מוורדון יחידאה הוא. ע"ש. (ולכאורה נראה דרבי אליעזר בר שמואל הוא הר"א מוורדון, ראה בשם הגדולים (מע' גדולים מע' א אות רג). ע"ש). גם הגר"י ענגיל בשאלות ותשובות בן פורת ח"ב (סימן ח), הביא מ"ש מהר"י מברונא, ודחה השגות החולקים על הר"א מוורדון, והעלה שכל שעברו י"ב חודש מיום שנעלם נחשב כאבד זכרו. ושכן כתב המב"ט ח"א (סימן שכו) והביא סמך וזכר לדבר, נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד, (וכמ"ש בברכות נח ב). ע"ש. ואף דלא פלטינן מפלוגתא דרבוותא, מכל מקום חזי לאצטרופי למש"כ לעיל שיש אומדנא גדולה להקל בהיות שנפל למערבולת לנהר אשר כל באיה לא ישובון, ובצירוף האומדנות הנ"ל. וע"ע בשאלות ותשובות גנת ורדים (חאה"ע סימן ג כלל כ) שכתב, הנה אם באנו לחקור אחר סברת גאוני עולם שיש בנ"ד לצאת ידי חובתם, כמו שאנו עושים בכל יתר משפטי התורה ולנטות אחר הרבים, באופן שלא ישאר שום פקפוק בדבר, מעולם ועד עולם לא יצא היתר לעגונה מפי שום מורה הוראה, ובעונותינו הרבים מצויים מקרים רבים ורעים הרבה מאד, ותשארנה בנותיו של אברהם אבינו אלמנות צרות חיות, ואין חונן ואין מרחם עליהן, וישארו ברעב ובצמא ובחוסר כל, וגם יש לחוש שמא תצאנה לתרבות רעה, כי הרבה עניות עושה, והרבה בחרות ושחרות עושה, ואם אמרנו ללכת אחרי המקילים, חומר הענין מעכב בעדינו, ולכן אין לנו אלא ללכת בדרך שכבשוה רבותינו הראשונים, לנטות אחר סברא ישרה אף על פי שאינה מסכמת עם הגדולים אשר מימיהם אנו שותים, וכמ"ש הש"ס כדאי הוא ר' פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק, אף על פי שאין הלכה כן. וכבר אמרו בנ"ד בסוף יבמות משיאין ע"פ בת קול, והקילו בזה משום עיגון וכו'. עכת"ד. וכיו"ב כ' מן הב"י בתשובה (סימן ג), וז"ל: ועתה אקדים ואומר שאם היינו חוששים ומסתפקים בכל עדות אשה בכל החששות והספקות לא היה היתר לשום אשה עגונה אחת מני אלף, אלא כל שיראה לנו מפשט דברי העדות שרינן לה, ולא נמשכן נפשנו לבדות דברים מלבנו לחוש ולומר שמא כוונת העד היתה כך וכך כדי להחמיר ולאסור וכו', וכן ראוי לכל מורה לחזור על כל הצדדים להתיר, והכי הוא סוגיאן דעלמא שראינו כן לרבותינו ולשאר בעלי הוראה וכו'. ע"ש. ומעתה בנ"ד שיש לנו צדדים רבים להתיר בצירוף שכבר אבד זכרו, וזה יותר משבע שנים שנעלם בנהר ונשתכח שמו, ובצירוף שאר האומדנות בודאי שיש להקל. ובפרט שהאשה צעירה לימים ורדופה להנשא, דהו"ל כדעבד. וכמ"ש השבות יעקב ח"ג (סימן קי). ואף על פי שלא סמך על זה למעשה, מכל מקום חזי לאצטרופי לכל הסברות הנ"ל להקל. וכמ"ש

כן בשאלות ותשובות עין יצחק ח"א (חאה"ע סימן כב אות כה). ובשאלות ותשובות ראש משביר (חאה"ע סימן יח דף מא ע"ב). וכ"כ בשאלות ותשובות שערי ציון (סימן יד אות כב) ובשאלות ותשובות חבלים בנעימים (חאה"ע סימן מז אות כח). ע"ש. וע"ע להגר"ח פלאג'י בשאלות ותשובות חיים ושלום ח"ב (סימן א דף יט ע"א) שהביא מ"ש בשאלות ותשובות הרא"ם ח"א (סימן לו) שבעניני עגונה אין לך שעת הדחק גדולה מזו, שאם תשאר האשה עגונה, ודאי נפיק מינה חורבא, וכ"ש בזמנים אלה שנתמעטו הצנועות ורבו הפרוצות, וכתב עבודה זרה, שמפשוט דבריו נראה דס"ל שמכיון דחשיב שעת הדחק סמכינן אפילו על סברא יחידאה. וכן נראה בשאלות ותשובות תומת ישרים (ס"ס ריב) ובשאלות ותשובות נודע ביהודה ח"א (חאה"ע סימן כח). וכ"כ הרב בני משה שלטון (סימן מה) וכו'. ואף שיש חולקים על זה וכו', מכל מקום אכן בדין כעת שמצאנו שסברת הר"א מוורדון אינה סברת יחיד, בודאי שיש להקל בזה, והמבי"ט פירש כוונת הר"א מוורדון שתלה הדבר בחכמים יראי שמים שבדור, הוא שישתדלו להקל שלא תצאנה נשים אלו לתרבות רעה, ויבקשו צדדים להתיר וכו'. ע"ש. וע"ע בשאלות ותשובות אמרי יושר ח"ב (סימן קעז אות ג). ובשאלות ותשובות אגודת איזוב מדברי (חאה"ע סימן ט אות ב). ע"ש. וע"ע להגאון רבי שמחה זליג, מו"צ דבריסק, בתשובה שהובאה בספר דברים אחדים להגר"א קלאצקין (אות מג עמוד כה) שכתב, שהואיל והאשה צעירה לימים ורכה בשנים, יכולים לסמוך ע"ד השבות יעקב דס"ל דהוי כדיעבד, והדבר מובן כי אשה עגונה המשגת היתר מהרבנים ואחר כרהולכת ונישאת לאיש, היא ממשיכה לשמור תורה ומצות וכל עניני הדת, אבל אשה עגונה שאין ב"ד מתירים לה להנשא, או שתצא לתרבות רעה, או שתסע לארגנטינא או למקום אחר להסתיר ענין עיגונה, וכשתנשא לאיש היא חושבת בלבה, שהיא נשואה באיסור, ואומרת, הלא בין כך ובין כך היא עוברת על דת, ולמה זה לה לשמור עניני נדה ושבת וכשרות וכיו"ב, והיא אינה יודעת שבמקרים רבים אם ניסת לא תצא והיא בהיתר אצל בעלה. בפרט ע"פ שיטת הר"א מוורדון וסיעתו. ומה גם לפי מ"ש בשאלות ותשובות אגודת איזוב מדברי שגם השאלות סובר כדברי הר"א מוורדון, הילכך ברדופה להנשא והיא צעירה לימים יש לצרף להקל דברי השבות יעקב דשעת הדחק כדיעבד דמי. עכת"ד. וע' בשאלות ותשובות ישמח לב גאגין (חאה"ע ס"ס ה). וי"ל ע"ד. ודו"ק.

55. בשאלות ותשובות יביע אומר חלק ח - חו"מ סימן י דיבור המתחיל ב) והנה : מתנה כתב ליצחק על כל אשר

לו כדי שיקפצו וישלחו לו את בתם. וזהו ממש כדברי הגמרא. ע"כ. וכיוצא בזה כתב בשאלות ותשובות ויוסף אברהם (סימן יג דף עח ע"ב). ע"ש. ולכאורה אכתי לא איפרק מחולשא, שנראה שעיקר קושית הרא"ם מהפסוק "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק", שזה נאמר לאחר שנשא יצחק את רבקה, ולאחר שנולדו בני קטורה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה, שמאחר שכבר נשא יצחק את רבקה לאשה, איך העביר אברהם את הנחלה מישמעאל ומבני קטורה ליצחק. הניחא למה שנתן שטר מתנה ליצחק ע"י אליעזר, וכמ"ש וכל טוב אדוניו בידו, שעל זה כתב רש"י כאמור, אבל על הפסוק "ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק" שנאמר אחר נישואי יצחק, לא אתי שפיר. אלא צ"ל כמש"כ בסימן הקודם אות ג. וע"ע בספר מראה הגדול חלק ב' (דף ח ע"א). ובספר אור הישר (כתובות נג א). ודו"ק. וכן בקודש חזיתיה להגאון המהר"ם שיק (בחלק חו"מ סימן מג) שכתב, נ"ל דהא דאמר שמואל לא תיהוי באעבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא, היינו דוקא אם האי ברא בישא אינו מחלל שבת בפרהסיא ולא אפיקורוס. אבל אם הוא מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורוס שדינו כעובד עבודה זרה, לא שייך למיחש דילמא נפיק מניה זרעא מעליא, כי מסתמא אינם מחנכים את בנייהם ע"פ התורה והמצוה, ומותר לאעבורי אחסנתא מהם. וכיו"ב כתב החתם סופר (חיורה דעה סימן שכב) בדיבור המתחיל אלא, על מ"ש הרמ"א ביורה דעה (סימן שלד) שיש לנדות את מי שחייב נדוי, אפילו אם יש לחוש שעל ידי כן יצא לתרבות רעה. וכתב, שאין לחוש משום בניו, שמסתמא אפיקורוס כזה ילמד גם את בניו להרשיע, וגם בניו יהיו בכלל כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים, ולכן אין לחוש משום הבנים. ע"ש. והוא הדין לכאן שאין לחוש בזה משום אעבורי אחסנתא. וכל שכן אם יש בירושה שדות וכרמים, והוא ירשיע לעבוד בהם בשבת, אפשר שאין בכל כיו"ב משום אעבורי אחסנתא. עכת"ד. ויותר היה לו להביא מדברי הרמב"ם והפוסקים הנ"ל דבכל כיו"ב אין לחוש שמא יצא ממנו זרעא מעליא. והרי זה כמבואר.

56. בשאלות ותשובות משנה הלכות חלק יב סימן קלא דיבור המתחיל שמחתי לקבל : שמחתי לקבל מכתבו בו

העיר בענין לימודי חול בקאלעדזש לבחורים ושאר מדרך הצדיקים לעזור לבחורים שילכו לקאלעדזש כמה צדקו בזה דבריו היקרים והנני שמח שמע"כ רוצה לעסוק בזה וגם אני מסכים עם מעלתו ובחפץ לב אשתף פעולה עם מעכ"ת וב"ה כמה פעמים נשמעו הדרשות שדרשתי בעזה"ת ברבים נגד הטומאה המאוסה הנקרא קאלעדזש, והנני שולח למעלתו צילום מתשובה אחת אשר כתבתי לאחד התלמידים ותשובה זו כבר ידועה מאתי בענין להלך לקאלעדזש וכל מי שיראת ה' נוגע בלבבו ירחק מהם כמטחוי קשת כי כל באיה כמעט לא ישובו ולא ישיגו וכו' ואין להאריך בדבר מה שידוע ומפורסם ומקובל מאבותינו ורבנותינו הקדושים, וב"ה הרבה פעמים דברתי מדברי הח"ס בתורת משה פ' בשלח שצ"ן עליו מע"כ.

57. **בשאלות ותשובות משנה הלכות חלק יג סימן קעז דיבור המתחיל לכן אין :** לכן אין להביא ראי' מדבריהם לעשות אות ומופת וגזרות ומשלים על משפטי ה' הישרים ועל זה אמר החכם כל באיה לא ישובון "רוצה לומר כל הבא ונכנס מתחלה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעית שהורגל בה כי לבו תמיד להמשך אחריה. ומחמת זה לא ישיג לעמוד על חכמת התורה שהיא ארחות חיים כי יהיה לבו תמיד על חכמת הטבע ותעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד ולהביא ראי' מזו לזו ומתוך זה יעות המשפט כי שני הפכים הם צרות זו לזו ולא ישכנו במקום אחד", ע"ש באריכות כי לא רציתי להעתיק כל התשובה.
58. **בשאלות ותשובות משנה הלכות חלק יד סימן קי דיבור המתחיל הנה זה :** הנה זה זמן רב חברתי ספר קטן בשם בית רחל קצת עצות והנהגות בעניני תהליכות הבית ושלוה בית בין איש לאשתו והבאתי שם שתי מאמרים (נתיב ח' בענין ביקורים אצל רופאי בית האוז דוקטאר בלעבודה זרה) אשר נהיתה כעין הכרח שכל אחד יש לו רופא להתייעצות ובאנשים זה ג"כ לא טוב שהרי לכ"ע צריך להתפלל לה' אבל בנשים הוא באמת כמעט ח"ו אסון נורא שמתרגלים להרופא בית שבסך הכל הוא רופא בשר ודם עוסק עם נשים ורובם מהם מושחתים הם ושאינו עריות דלב אדם חומד ובמשרדים כמה פעמים נשארים יחידים ע"ש. ובנתיב ט' ביקור אצל רופאים פסיכאלגן בלעבודה זרה אשר עליהם אמרו כל באיה לא ישובין והממציא הראשון שלהם הי' בעצמו אדם מושחת כידוע ואפירוש שילך איש לפסיכילאג איש ואשה תלך לפסיכילאגית אשה נמי אין לעשות, והנני שולח לו הקונט' ויעיין בו קצת כפי בקשתו ואם אוכל להיות לעזר באיזה מקום הנני מוכן כי הקב"ה אמר למחות שמו ח"ו בשביל שלום בית ור"מ הניח לרוק בעיניו בשביל שלום בית אגן מה נענה.
59. **בשאלות ותשובות משנה הלכות חלק יד סימן רסב דיבור המתחיל בקיצור נידון :** בקיצור נידון דידן יש לו דין כפירוש בערכאות והסגרת אדם מישראל ומסירתו לתוא מכמר מקום סכנה ממש וכל העושה כן או יש לו יד וסייע בדבר הרי נטפל לעושי עבירה והרי בכלל מה שכתב הרמ"א ח"מ סימן כ"ו בכל המסייעים שהם בכלל החרם ולא יצאו מכלל זה שיעשו תשובה ויתקנו את אשר שחתו ויבקשו מוטו מהבעל שגרמו לו כל הצער ולא יהי' אכזרי וימחול להם ומהיום והלאה מאד מאד צריך ליזהר שלא להכניס ח"ו התורה ביד הערכאות העכו"ם והשופטים ר"ל אשר כל באיה לא ישובין ולא ישיגו ארחות חיים ובפרט בזמנינו דרבו המורים ומיעוטים היודעים ובפרט בעניני גיטין וקידושין שאפירוש גדולים פחדו מלפשוט יד בדברים כאלו שהם נוגעים לשלמות ישראל ולקדושת ישראל מי יכול לומר זכיתי לבי.
60. **בשאלות ותשובות עטרת פז חלק ראשון כרך ב - יורה דעה סימן יח דיבור המתחיל [איברא דיש] :** [איברא דיש לימי דאף על גב שמדברי החת"ס הנ"ל מתבאר, דהיכא שנקבר היות והו"ל כפרה בקבורה זו, מקילנן שלא לפנותו מקברו, וא"כ סמכינן על כפרה בלבד, היינו דוקא במת דהתם בכפרה תליא מילתא, אולם באדם חי אין היסורין בלבד ממרקין החטא, דבעינן שיעשה ג"כ תשובה, דיסורין בלא תשובה אינן מכפרים, כמתבאר מדברי הגמרא דיומא (פו ע"א). יעו"ש. לכן לפי ביאורנו זה בדברי הגמרא דמועד קטן צ"ל שאותו ת"ח עשה ג"כ תשובה עם היסורים, והיינו דמבואר בגמרא התם שאותו ת"ח הלך לפני חכמים שיתירו לו את נידויו ולא איסתעייא מילתא, ואמרה הגמרא, הוה קא בכי ואזיל (אותו ת"ח), אתי זיבורא וטרקיה אמתייה ושכיב. ואפ"ל דהא דקא בכי ואזיל, היינו משום שראה את גודל אסונו והתחרט בלב שלם על מעשיו וקיבל על עצמו תשובה גמורה, ומן השמים סייעוהו לקבל תשובתו באהבה שלכן תיכף ומיד סמוך לתשובתו אתא זיבורא וכו' ושכיב, וכי הא דחזינן בגמרא דעבודה זרה (יז ע"א) בר"א בן דורדיה שלא הניח זונה בעולם שלא בא עליה וכו', ובסוף קיבל על עצמו תשובה שלימה, והניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו, יצאה בת קול ואמרה ר"א בן דורדיה מזומן לחיי העולם הבא. ומבואר בגמרא דהא דמת מיד בתוך תשובתו ובכיתו, הוי כי הא דהמשתמדים לעבודה זרה שנאמר עליהם " כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים", ושאלה הגמרא התם, וכי מאחר שלא שבו, היכן ישיגו. ותירצה, הכי קאמר ואם ישובו לא ישיגו ארחות חיים. ופירוש רש"י: לא ישובון, כל המשתמדים לעבודת כוכבים אחר שנאבקו במינות אינם שביין, ואם שביין ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם, וזו גזירת מלך עליהם למות. ע"כ. והכא נמי בתלמיד חכם זה סייעוהו שימות מיד שיסאר בתשובתו. ועי' בפירוש רש"י עה"ת (בראשית פ"ה פסוק כד) על הפסוק "ויתהלך חנוך את האלקים ואינו כי לקח אתו אלוקים". והביא רש"י בשם המדרש, צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו, וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואינו בעולם למלאות שנותיו. ע"כ. וה"נ הוי הכי, ועל כל פנים י"ל שעשה תשובה עם היסורים והמיתה, ובזה נתכפרו כל עוונותיו גם של חילול ה' עי' בגמרא (יומא שם) דיסורין ותשובה ומיתה מכפר על הכל גם על חילול ה' רח"ל. יעו"ש].

61. **בשאלות ותשובות עטרת פז חלק ראשון כרך א - אורח חיים, הערות סימן יג הערה ה דיבור המתחיל אמנם עדין:** אמנם עדין יש ליישב, דאף אם נימא דדעת הש"ך היא להשוות מומר לחלל שבת למומר גמור זהו בהל" שחיטה, והרב ערוגת הבושם ס"ל דלגבי דיני הפרשה והוכחה שאני ואין דינם שוה, דאמנם מומר גמור לאו בכלל עמיתך הוא וא"צ להוכיחו, אבל מומר לחלל שבת אף על פי דהוא מומר לכל התורה כולה, אולם היות ולא פרק

עול לגמרי בכלל עמיתך הוא. וכן מתבאר מרהיטת לשונו בתשובה שם, יעו"ש. (ובפרט לפי מש"כ המנחת חינוך (מצוה רלט, אות ד), ולכאורה אם אוכל נבילות להכעיס, ומחלל שבת, ועכו"ם, שמבואר גבי אבידה ובשאר דוכתא דאינו בכלל אחיו עי' במסכת עבודה זרה, אפשר דאינו חייב להוכיחו ג"כ, דאינו בכלל רעהו. אך מכל מקום נ"ל דאם ספק אצלו דאפשר שיקבל ממנו, חייב להוכיחו דיחזור למוטב ויהיה בכלל אח. עכ"ל. הרי מתבאר מדברי המנח"ח דהיכא דאיכא ספק שמא ישמע לו, דחייב להוכיחו. וא"כ אולי ס"ל לערוגה"ב כסברא זו, ולכן ביאר דהש"ך ביורה דעה בהל"עכו"ם מיירי במומר גמור משום דבמומר כזה, אין שום צל של ספק שמא יחזור בו ע"י מחאה, דכל באיה לא ישובו. מה שאין כן במומר לחלל שבת וכדו' היות וסו"ס אינו מומר גמור, ויש ספק דאולי ע"י שימחו בו יחזור בו מסורו הרע לכן אף הש"ך מודה דאיכא ביה איסור של מסייע יד עו"ע, דעדין צריך למחות בו מספק.